

ACADEMIA ROMÂNĂ

CEVA DESPRE
OCUPAȚIUNEA AUSTRIACĂ

ÎN ANII 1789—1791

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CU 7 STAMPE.

EXTRAS DIN:
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXIII.
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp., C. SFETEA și LIBRĂRIA NAȚIONALĂ

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1911.

38.765

Prețul 1 leu.

Analele Societății Academice Române. — Seria I :

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI.—Desbaterile Academiei în 1898—9 5.—

» XXI.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

» XXII.—Desbaterile Academiei în 1899—1900 6.—

» XXII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

» XXIII.—Desbaterile Academiei în 1900—1901 5.—

» XXIII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 4.—

» XXIV.—Desbaterile Academiei în 1901—2. 6.—

» XXIV.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

Două acte oficiale necunoscute de pe timpul Împăratului Bizantin
Isaac II Angel, privitoare la Români din Peninsula Balcanică
spre finele secolului XII, de *C. Erbiceanu*. —,40

Teoria probei (în știința modernă), de *Petre Popescu* —,50

Priviri istorice și literare asupra epocii fanariotice, de *C. Erbiceanu* —,40

Din luptele pentru neam: Răsturnarea lui Vasile Lupu. Studiu istoric,
de *I. Tanoviceanu* —,30

«China supusă», manuscript grecesc cu acest titlu. Descriere și
extracte, de *C. Erbiceanu* —,20

Luteranismul, calvinismul și introducerea limbii române în bisericele
din Ardeal, de *Dr. At. M. Marienescu* —,30

Originea Voevodatului la Români, de *Ioan Bogdan*. —,20

România sub raportul moral, de *I. Tanoviceanu* —,80

» XXV.—Desbaterile Academiei în 1902—3. 5,50

» XXVI.—Desbaterile Academiei în 1903—4. 5.—

» XXVI.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 5.—

Regele Carol I și Instrucțiunea publică. Cuvântare de Zece Maiu
1903, de *D. A. Sturdza*. —,20

Despre Cnejii Români, de *I. Bogdan*. —,40

Din viața romană: Podoabele; toaleta și petrecerile unei elegante,
de *Ion Kalinderu*. —,50

Un hrisov al lui Mircea cel Bătrân din 10 Iunie 1415, de *Ioan Bogdan*. —,20

Hirii, Macedo-Români și Albanezii. Disertațiune istorică, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* —,60

Episcopia Strehăiei în anii 1673—1688. Notă istorică, de *I. Bianu*. —,20

Nicopole 1396—1877—1902. — Cuvântare rostită de CAROL I, Regele
României.

Din viața romană: Societatea înaltă pe vremea lui Pliniu cel tânăr,
de *Ion Kalinderu*. 1.—

Biserica și podul din Borzești, precum și o ochire relativă la bisericele
zidite de Ștefan cel Mare, de *Dr. C. I. Istrati*. 2.—

» XXVII.—Desbaterile Academiei în 1904—5. 8.—

» XXVII.—*Memoriile Secțiunii Istorice*. 4.—

Ștefan cel Mare, Mihail Viteazul și Mitropolia Ardealului, de *N. Iorga*. —,40

Români din Bosnia și Herțegovina în trecut și în prezent, de
Isidor Ieșan —,30

Câteva manuscripte și documente din țară și din străinătate
relative la istoria Românilor, de *N. Iorga* —,20

Vieța lui Alexandru Vodă Callimachi, Domn al Moldovei, cu prilejul
descoperirii testamentului său, de *N. Iorga* —,20

Indreptări și întregiri la istoria Românilor după acte descoperite
în arhivele săsești. I. Brașovul, de *N. Iorga* —,50

Bărbații culți greci și români și profesorii din Academile de Iași și
București din epoca zisă fanariotă (1650—1821), de *C. Erbiceanu*. —,50

Nichifor dascălul, exarh patriarhal, și legăturile lui cu țerile noastre
(1580—1599), de *N. Iorga* —,20

Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie ai lui
Alexandru cel Bun, de *Dimitre Onciul* —,30

Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni, de
I. Tanoviceanu. (Cu 1 tabelă.) —,30

Despre Ungurii și Episcopiile catolice din Moldova, de *Radu Rosetti*. —,80

Vieța și Domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, Domn al Țerii-Românești
(1849—1856). Memoriul I, de *N. Iorga* —,30

» XXVIII.—Desbaterile Academiei în 1905—6. 5.—

» XXVIII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

Vieța și Domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, Domn al Țerii-Românești
(1849—1856). Memoriul II, de *N. Iorga*. 1,60

CEVA DESPRE OCUPAȚIUNEA AUSTRIACA

ÎN ANII 1789 — 1791

DE

N. IORGA

Membru al Academiei Române.

Ședința dela 14 Ianuarie 1911.

Ocupațiile rusești și austriace în Principate au o însemnătate deosebită, nu numai din punctul de vedere politic și militar, ci și din altele, cari ne interesează poate mai mult. Ele aduc obiceiuri nouă, alte datini de cărmuire, alte procedări de administrație, alte mode, alte petreceri și alte vicii. Pe lângă aceasta, idei apusene, venite de-adreptul din Apus, sau trecute întâiu prin Petersburg, capitala cea nouă, așa de puțin rusească, a Rușilor, năvălesc odată cu oștile străine și vor rămâne și după plecarea lor. Din alt punct de vedere, ocupațiile aduc grele poveri și mari suferințe, cari lecuiesc curând de anume iluzii cu privire la nepărtinirea, la dreptatea, la mila și iubirea de oameni a creștinilor. Și în sfârșit ele provoacă întrebări, cercetări, statistice, rapoarte, informații, pe cari le lasă în Arhive bine păstrate, unde de mulți și cu mult folos s'ar putea căuta știri felurite despre amănuntele vieții din acel timp.

Mai ales pentru a pune în lumină spusele, cunoscute de câte un bibliograf izolat, ale unui călător francez, venit la noi tocmai pe vremea când Austriacii ne erau stăpâni, și pentru a stabili deosebirea între starea de spirit a boierilor noștri la 1737 — 1739, când mai fuseseră acești vizitatori războinici și cea, mult schimbată, din 1790, se scriu aceste câteva pagine.

I.

În cursul anului 1788, când Turcii făcură strașnica lor pradă în Banat, arzând, Vizirul însuș la Palanca, Biserica-Albă, Panciova și până la Vârșeș, iar Turcii vidineni la Mehadia, Caransebeș și Lugoj, lângă care oraș Impăratul Iosif însuș fu învins, hotarul muntean fu călcat de multe ori, la Cerneți întâiu, și aiurea: un aian merse la Hașeg de arse șasesprezece sate. Ce e dreptul, cătanele se așezară, și cu tunuri de munte, la Tismana și Cozia, ca și în mănăstirea din Câmpulung, dar Cara-Mustafă din Vidin, chemat de Vodă-Mavrogheni, făcù o mare tabără la Porceni, lângă Târgu-Jiiului; el ocupă și celelalte orașe oltene, și în curând mănăstirile, părăsite de năvălitori, fură prădate, arse și zidurile sfărâmate de salahorii turcești și de măglașii Ocnei. La Craiova, doi ofițeri turci, un turnagiu și un Derviș-Aga, — Văcărescu mai înșiră (1): un caimacam turc, un chehaie și un capugilar-chehaie turci — țineau județul, Domnul fiind reprezentat doar printr'un boierinaș ridicul (2). Aceste împrejurări trebuie lămurite mai de aproape.

Încă din Fevruarie 1788, pe când cătanele lui Preda Bujoreanu Serdarul păziau la Râmnic,—unde, și la Ocna, în curând erau să prade «volintirii nemți» (3)—și voiau să se așeze la Cozia, se răspândiau «cărți tipărite împărătești» — din cari nu s'a găsit până acum nici un exemplar — pentru ca să cheme la stăpânire creștină pe locuitorii Țerii-Românești. Spătarul-cel-Mare fugiă dela Argeș, unde eră trimes spre strajă, la Pitești, «și până acum», zice un răvaș, «nu știm unde să află». Se svoniă că «Nemții au ieșit la Rușava». Că «va ieși Neamțul în țară», că a ieșit chiar pe la Turnu-Roșu, că numai zăpada stă în calea oștenilor împărătești, de aceasta nu se îndoia nimeni (4).

Nu lipsiau nici îndemnătorii la ocupație. Pe atunci pribegi erau adăpostiți la Brașov, și doi dintre dânșii, tocmai Marele-Spătar Ioan Cantacuzino și Serdarul-cel-Mare Constantin, alt Cantacuzino, mergeau la generalul din Sibiu, și cel dintăiu arată că Vodă, energicul Nicolae Mavrogheni, are doar 200 de Arnăuți, lipsiți acum de

(1) În Papiu, *Tesaur*, II, p. 297.

(2) Dionisie Ecclesiarhul, *ibid.*, pp. 176--7.

(3) *Ibid.*, p. 177.

(4) *Studii și Documente*, VIII, p. 105 și urm.

căpetenia lor, și că pătrunderea pe valea Prahovei ar fi cu totul ușoară, după ce Turcii s'au retras dela Ploești. De fapt, la 21 Fevruarie, un ofițer împărătesc trecea pe la Comarnic, *moșia Cantacuzinilor*, unde îi primi Constantin Cantacuzino, tot din ramura lui Pârvu, deci alt «Măgurean» (1), cu doi Lipoieni și un vătaf Mihalachi, care era vătaful plaiului, în fruntea celor 60 de plăiași, «bine înarmați». Cantacuzinul țină și un discurs: «nu poate mulțumi îndestul lui Dumnezeu, că se pot arăta acum ca adevărați supuși ai Impăratului, și el însuș se socoate cel mai fericit că e supusul cel dintâiu». Catanele urmează cursul apei Breaza și ajung la Câmpina, plină de Brașoveni fugari, cari arătau că numai vătaful, care oprise din ordin domnesc pe agentul Merkelius, în drum spre hotar (2), i-a scăpat de a fi duși în robie la București. Boierii trecuți la creștini rugau pe comandant să înainteze până la Ploești. Deoarece el nu se învoi la aceasta, Cantacuzino, ca și vătaful și soțiile lor, cu averea strânsă în grabă, urmărea pe Nemții cari se retrăgeau. În curând alți «doi Cantacuzini», dintre Râfovenii aceștia din Prahova, și Constantin Câmpineanu veniau din Ploești cu alte știri și îndemnuri (3).

Iubirea cea mare de creștini a lui Ioan și a fratelui său Nicolae Cantacuzino se explică prin creșterea lor. Fii ai lui Răducanu, mort în timpul războiului precedent cu Muscalii, nepoți de frate ai lui Pârvu, care căzû luptând pentru creștinătate la Comana, în rândurile rusești, și ai lui Mihai, care din Ban muntean ajunsese general-maior rus și ne-a lăsat întinsul memoriu alcătuit pentru diplomații Impărătesei Ecaterina în vederea anexării (4), ei urmaseră pe acesta din urmă la Petersburg, fuseseră dați în școalele militare de acolo și în 1783 se întorseseră, după ce viața între străini începû să li se pară cam tristă, înapoi în țară, unde familia lor avea încă un mare rost, dar ei înșiși nu mai găsiră moșile, vândute odată pentru totdeauna, și prietenii părintești de odinioară (5).

(1) V. *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 94.

(2) Blancard, *Les Mavroyéni, Histoire d'Orient*, ed. a 2-a, p. 334.

(3) Iorga, *Documentele Cantacuzinilor*, pp. 309—13. Cf. *ibid.*, p. 218 și urm.; *Despre Cantacuzini*, p. CLVII.

(4) *Ἱστορία τῆς Βλαχίας*, tipărită la Viena, în 1806, în traducere grecească, de frații Tunusli.

(5) *Despre Cantacuzini*, pp. CLV—VI; *Genealogia Cantacuzinilor*, pp. 198—9.

În acelaş timp Tismana, Cozia, Câmpulungul primiră cercetarea vremelnică a străjilor austriace (1), unite cu pribegi, cu alţi *volintiri* români, cu Arnăuţi şi Sârbi.

II.

Mavrogheni opri pentru Vistierie Măgurenii, stăpânirea cantacuzinească din Prahova, şi însemnă această familie de trădători între cele dintâi cari trebuiau gonite pentru a se răsbună păcatele faţă de Sultan. Nicolae, rămâind creştin, îşi scăpă vieaţa înscriindu-se ca *iamac* în ortaua a 30-a de Ieniceri (2). «Muşcându-şi barba (3)» după obicei, îndrăzneţul insular, pe care nu-l speriasese niciodată primejdia, se hotărî să lupte pentru a păstră ţara Impăratului celuilalt, din Țarigrad. Dintre boieri el alese chezaşi cunoscuţi şi bogăţi şi-i trimise la Nicopol: pe Ienachi Moruzi, pe Scarlat Ghica şi Tudorachi Iulianò şi apoi pe însuş Ienăchiţă Văcărescu, ca să aibă ce scrie pe urmă, pe alţi fruntaşi ca Nicolae Brâncoveanu Banul, ca Dumitraşcu Racoviţă, şi el din neam de Domn, ca Manolachi Creţulescu, Costachi Ghica, Dumitrachi Fălcoianu şi un al treilea Grec, Alexandru Farfarà, Stolnic (4). Şi Vornicul Greceanu merse, până la răscumpărarea cu bani grei, să le ţie tovărăşie (5).

Bucureştenilor Vodă le spusese prin proclamaţie, încă din 29 Decembrie 1787, să n'aibă frică, căci nu va fi pe voia «farmazonilor» înţeleşi cu Nemţii (6). La 7—8 Fevruarie, apoi la 15 şi 16, el sfătui pe aceiaşi locuitori ai Capitalei sale şi pe alţi supuşi ai săi să nu se potrivească la manifestele, de cari a fost vorba mai sus, manifeste tipărite la Braşov şi cari veniau în fiecare judeţ, cu «plicurile» (7), căci vor perî sau vor cădea robi, ca nişte trădători ce ar fi, împotriva legii dumnezeieşti şi a pravilei. Sultanul doar n'a ridicat o moschee, n'a hotărît nici un loc de hagialâc, şi ce altă asigurare a creştinătăţii ar dori Români? Vechile privilegii — născocite în

(1) Dionisie Eclesiarhul, p. 173.

(2) Bălcescu, în *Magazin*, I, p. 192.

(3) Văcărescu, p. 294.

(4) *Ibid.*, p. 295.

(5) *Ibid.*

(6) Urechiă, *Istoria Românilor*, III, p. 107 şi urm.; Hope, *Anastase ou Mémoires d'un Grec*, II, p. 80.

(7) Urechiă, *l. c.*, p. 130 şi urm.

1772, la negocierile pentru pace cu Rușii și în cari deci acest Domn *crede* — n'au fost niciodată călcate. În ultimul războiu, în Principate ca și în Arhipelag, a fost numai un jaf și o jale, pentru ani întregi. Cei ce vor luptă pentru Padișah vor fi scutiți de bir pe toată vieața lor și cei ce vor sări la hotar se vor învrednici de răsplătiri deosebite (1). «Catane» de ale lui Vodă nu se aflau numai la Vârciorova, la Turnu-Roșu, dar, încă din Ianuarie, și la Câmpulung (2). Pentru a opri ivirea de *volintiri* beți, ca în ultimul războiu, căruciumele la drumul mare fură închise.

Odată cu sosirea de Ieniceri și leventi — de teama căroră se opri mersul trăsurilor și ieșirea pe stradă a femeilor — se căută a se alcătui o armată. Constantin Vodă Mavrocordat, precum se vede dintr'o listă a oștirii sale din 1737-9 (3), pe care am găsit-o de curând într'o condică, strânsese toate steagurile și mai silise a lua armele și toată boierimea cea tânără, în rândurile căreia aflăm și pe Pârveu Cantacuzino, viitorul luptător pentru Ruși la Comana. El adunase pe «copiii din casă cei mici și cei mari», pe paici sau paji, pe ciohodari, pe slujitori, pe «siimenii holtei», pe Arnăuți, pe Sârbi, pe Mocani, cu căpitaniii lor Preda, Dobrin, Constantin, Mihalcea, Nedelco, Sandul, pe leventi, pe «Cazacii călăreți», pe vânători, pe «talpoși» (talpași) de modă croată, pe «Nemții din Poartă», dela turnul Curții Domnești, pe lefegii, saragele, slujitori din Focșani («Focșanlıi») și pe «Martalogii de peste Olt», după datina bosniacă.

Mavrogheni se îndreptă și el spre cei 400 de Arnăuți, spre slujitori (lefecii), ai Spătarului (150) și ai Căpitanului (100), în număr total, deci, de 250, spre slujitorii «căpitaniilor de pre afară», spre scutelnici — 8 cete de câte 50 de «liude», pentru străji în oraș, spre seimeni — 8 cete de 50 de oameni —; și el chemă pe tinerii boieri (4), cari fugiră însă la dușmani; pe lângă aceasta mai porunci a se face 90 de cete, steaguri, de câte 100 și 6 de câte 50, dintre dregătorii săi bucureșteni. Călăreții erau să aibă dela 20 de lei până la unul singur, pedestrii dela 6 lei în jos. Căpitani, odobași, ceauși, zapcii, stegari erau chemați să-i comande. Vechile uniforme: roșii pentru infanterie, galbene pentru ofițeri, verzi pentru zapcii, fură înviate. Erau să fie și muzicanți și, pentru siguranță, pompieri, pe

(1) Urechă, *ibid.* Cf. Blancard, p. 664 și urm.

(2) Blancard, pp. 668—9.

(3) În Apendice.

(4) Bălcescu, *l. c.*, p. 192: ceata ar fi fost numai de 125 de boieri.

lângă curieri pentru ștafete(1). Conduragii și cismarii, precupeții și cărciumarii luară, după cântărețul tragediei mavroghenești, Pitarul Hristachi (2), pușca.

Cum erau, oamenii lui Mavrogheni goniră pe năvălitori la Vălenii-de-Munte și la Rucăr, la Cozia, la Târgu-Jiului și Căineni: Căpitanii Spiru și Luca fură făcuți polcovnici ai Craiovei, cu caftan, și, pe lângă scutirile făgăduite, 500 de lei se dădură luptătorilor, prin noul Serdar. În curând volintirii munteni pătrunseră și în Moldova, luptându-se la Vaslui, apoi la Comănești și Ocna Bacăului. La Tecuciu Mavrogheni-și pune ispravnicul. În Iunie căpitanii munteni prădau la Brașov, și manifestele împărțite de ei chemau pe locuitori la libertate în brațele țerii-mame (3). Un ambasador englez scrie la 1 Septemvrie că «un spirit de nemulțumire apare între clasele de jos ale poporului din Ardeal, mulți din cari s'au unit de bună voie cu Domnul muntean» (4). Și trimisul prusian (5) vorbește de asemenea uneltiri pentru răscoala Ardelenilor. Răspingând un atac la Turnu-Roșu, alți volintiri și Turci trecură prin satul de munte Poiana și ajunseră la Sibiu (6). Locuitorii din Hațeg, unde aianul ajunsese prădând cele șasesprezece sate (7), fură și ei îndemnați la răscoală (8).

Dar fuga la Nemți urmă, ca și confiscările lui Mavrogheni pentru biserica sa din București, a Izvorului Tămăduirii. Tot neamul Filipștilor, care avuse corespondență cu Austriacii, eră tratat ca trădător (9). Banul Pană, cu fiii Nicolae și Constantin, fu surgunit la Athos (10). Hagi Stan Jianul, mare boier oltean, dela care avem o sumă de scrisori, și fiul său, Gheorghe, ajunseseră și ei în rândurile

(1) Urechia, *l. c.*, pp. 119-120; Blancard, pp. 671-3.

(2) *Buciumul* pe 1863, p. 36. O ediție nouă a dat-o d-l Gh. Adamescu, în «Biblioteca pentru toți».

(3) V. Urechia, p. 200 și urm., și Blancard, pp. 344-5, 347.

(4) «It is added that a spirit of disaffection appears amongst the lower classes of the people in Transilvania, some of whom have voluntarily joined the prince of Walachia»; Blancard, p. 685. Mocanii cu turmele nu fuseseră supărați; Urechia, pp. 195-6; Blancard, p. 342 și urm.

(5) *Acte și fragmente*, II. La 1 August cele Șapte Sate ale Săceleur se supuseseră năvălitorilor. Proclamația din 6 Octomvrie în Urechia, *l. c.*, p. 229 și urm. și Blancard: pp. 401-2.

(6) *Ibid.*, p. 689.

(7) Dionisie Ecclesiarhul, p. 175. Și aici, mai sus.

(8) Blancard, pp. 409-10.

(9) *Ibid.*, p. 341.

(10) Bălcescu, p. 192; corespondența consulară austriacă.

trădătorilor, și averea lor hrăni și casa apelor din Craiova (1). Și în Moldova Căpitanul Vițu, cu ai săi, trecu la Nemți, părăsind credința jurată lui Nicolae Vodă, care era dela 9 Iunie Domn al amânduror Principatelor (2).

În ce privește caracterul național al trupelor lui Mavrogheni, izvoare contemporane socot 4.000 de Arnăuți (3.000 infanterie), 2.000 de «Români turci» (*sic!*) (1.500 infanterie), 2.000 de «Români creștini» (1.500 infanterie), 4.000 de Bulgari (3.000 infanterie), 4.000 de Tatars, cu 800 (!) de tunuri, servite de 200 de ostași (3). Și un cronicar contemporan, dela Râmnic, clisiarhul Episcopiei, Dionisie, admiră această oaste: «Că făcuse căpităanii cu steaguri frumoase, zugrăvite cu sfinți, îmbrăcând căpităanii cu capoduri domnești, dându-le și lefi, numind căpităania lui Sfeti Gheorghie și a lui Sfeti Dimitrie și a lui Sfeti Teodor Tiron, și a altor sfinți; era și căpităanii de Arnăuți cu Turci amestecați» (4).

Anul 1789 aduse alte isprăvi din partea lui Mavrogheni, serascherul creștin al Principatelor. La Focșani ca și la Căineni, Nemții fură respinși, în Februarie, de volintirii și Turcii acestuia. Manoli Vodă Geani, pus în Moldova anul trecut, nu crezù că trebuie să urmeze lupta, ci trecu la Ruși, astfel că oștile muntene avură în seama lor și această laltă țară, și în Martie ele biruiau o ceată rusească la mânăstirea Adam din Tutova (5). Ambasadorul englez din Constantinopol vorbiă chiar de planul îndrăznețului Grec «de a străbate prin Bucovina în Polonia (6)». Dar în Maiu Rușii erau la Galați, cu toată vecinătatea Marelui-Vizir însuș. Și totuș a doua oară Nicolae Vodă chemă, la 30 Iunie, din tabăra spre pasul Buzăului, —trecuse prin Bucov și Ploești, cu 12.000 de oameni—pe Ardeleni la supunerea față de dânsul și de Sultan (7). Aiurea, la Bran, în Aprilie, unde

(1) Urechia, *l. c.*; Blancard, pp. 675-6.

(2) Urechia, *l. c.*; Blancard, pp. 682-1, 697-8. Trimetem mai bucuros la expunerea, rânduită într-o câtvă, a lui Blancard, a cărei carte e, de altmintrelea, plină de confuzii și naivități. V. darea mea de seamă în *Revue historique* pe 1910.

(3) Blancard, p. 432. O înfățișare a oștirii, *ibid.*, p. 505.

(4) Papiu, p. 173.

(5) Urechia, p. 251 și urm.

(6) Blancard, p. 427 și urm.

(7) *Ibid.*, p. 442 și urm. Vodă pierdù 400 de oameni și fugi în noaptea de 16 Iulie st. n. la Văleni (raport consular austriac, în copie la Biblioteca Academiei Române, din 27). Se închină în biserica, prefăcută 'n magazin turcesc, și trece, la 20, cu 50 de oameni spre Focșani (*ibid.*).

luptară împotriva lui Românii din întâiul regiment de grăniceri (1), ca și la Turnu-Roșu, în Iulie, cetele jăfuitoare fuseseră oprite.

III.

Indată repezile biruințe ale Rușilor în Moldova schimbară înfățișarea războiului. Cu Suvarov, comandantul lor, se uni prințul de Koburg, comandantul oștirii de ocupație a Austriacilor.

Încă din Aprilie 1788 maiorul Fabri pătrunsesse în Moldova, luase Botoșanii și, în lagărul turcesc dela Șipote, lângă Iași, prinsese, nu fără voia lui, pe bătrânul Alexandru Vodă Ipsilanti, deși îl încunjurau Turcii nestăpâniți ai lui Ibrahim Pașa. Arnăuții căpitanului Vițul trecuseră atunci la Austriaci (2). O trainică ocupație nu se putu stabilă însă din cauza apropierii Hanului (3). Nici Domnia lui Manoli Vodă Roset, trimis de Vizir dela Sofia, nu dăinui, cum s'a spus, înaintea apropierii lui Rumiențov, care luase Hotinul împreună cu Austriacii, cărora li-l și lăsă (4). La 27 Septemvrie din acest an Cărmuirea o aveau în Iași «boierii Divanului Moldovii», și anume Ioniță Sturza Logofătul, Ștefăniță Sturza, și el Logofăt, Scarlatachi Sturza, format la școale germane, doi Cantacuzini, Iordachi Vornicul și Matei Vistierul, doi Ghica: Iordachi Vornicul și Costachi Hatmanul, nepoții din ramura Slugearoglu ai lui Grigore Vodă decapi-

(1) Raportul consular din Brașov, 10 Aprilie 1789. Cu husari ei câștigară «den entschieden Sieg, dergleichen wir an der siebenbürger Gränze noch nicht gehabt haben»: căzură 253 de dușmani. — La Vălenii-de-Munte fugarii bătură pe boierul cu aprovizionarea, Iancu (raportul din 21 Aprilie). — Trei boieri se declară în scris pentru Austriaci (raportul din 9 Iunie; v. și apendicele). — Pentru încercarea de a se lua Făgărașul, unde țărani fugiră din piață, v. Urechii, după istoria austriacă a războiului, pp. 268—9.

(2) Hurmuzaki, X, p. XLII; rapoarte consulare austriace, în *Studii și Documente*, VII, p. 327 și urm. — Mavrogheni poruncise la începutul anului comandanților Arnăuților săi să-și dezarmeze oamenii. Aceștia arătând că lucrul ar fi cu neputință, căci «die Arnauten lassen sich lieber alle todtschlagen als dass sie ihr Gewehr hergeben sollten», Vodă mazili și pe Tufecciu și pe Delibașa, dar îi trimese pe unul la Craiova și pe celălalt la Pitești, pentru apărarea hotarului (raport austriac din București, 18 Ianuarie 1788). În Aprilie noul Delibașa puse pe Arnăuți să jure credință pe cruce (raportul din 21 Aprilie, Sibiiu). De fapt Delibașa de Arnăuți «Sisse», cu fratele său, căpitan, trecură în 1788 la Austriaci, cu 100 de oameni. Căpitanul fu așezat la Troțuș (raport din 23 Decemvrie 1788). Rușii aveau cu ei pe căpitanul de Arnăuți Pavel (*ibid.*). Atanasie *Gurschi* scrie în vara anului 1788 din Mohilău prin căpitanul Dumitru (anexă la rapoartele consulare austriace din Iași).

(3) Văcărescu, p. 296.

(4) *Ibid.* V. și Drăghici, *Istoria Moldovei*, II, pp. 52—3.

tatul, un Roset: Lascarachi Vistierul, un Catargiu: Costin Vornicul, un Balș: Iordachi Vistierul și cu ei Vornicul grec Depasta (1).

Pe la mijlocul anului 1789, Suvarov înlocuiește pe bătrânul Rumiențov și mergează îndată la Bârlad, unde se află generalul Derfelden, care câștigase, având și 1.000 de Arnăuți, biruința cea mare dela Galați: el se așeză apoi în tabăra dela Cărăpcești lângă Siret. Prințul de Koburg se coboră din Galiția pe celălalt mal. Indată catanele sosiră la Agiud, și cei doi generali ai Puterilor aliate fraternizară. Apoi aceste două oștiri se și uniră la Trotuș împotriva Serascherului, ce se apropiea cu 40.000 de oameni. La Mărășești, lagărul următor, Arnăuții, sub căpitanul «Falkenhagen», și Cazacii lui Ivan Grecov dădură de cetele înaintate ale Turcilor, și se încăieră o adevărată luptă. Mulți dușmani se înceară în Putna. Indată, noaptea, se încheie podul peste acest râuleț cu albia prăpăstioasă, și lângă Focșani Ruși și Nemți oferiră lupta cea mare. Focul creștinilor și un mare atac cu baioneta hotărî. Mănăstirile Sf. Samuil, ctitoria nouă a lui Constantin Racoviță, și Sf. Ioan fură luate cu asalt, după ce tunurile bătuseră în ziduri. În fuga lor spre Râmnicu-Sărat și Brăila, Turcii fură urmăriți, de aceeaș ușoară cavalerie a Arnăuților și Cazacilor, împreună cu ulanii Impăratului (21 Iulie st. v.). «Eră cea dintâi bătălie», scriu Memoriile lui Suvarov (2), din care luăm toate aceste amănunte, «pe care s'o fi câștigat Austriacii în acest războiu».

Ca o urmare, Rușii trecură înapoi la Bârlad, împotriva unui atac posibil al Turcilor ori a Capudanului Hasan din Bender, din Ismail, ocupară Fălciul, unde puseră tunuri, înaintară cu avangarda până la Cahul și Ismail; la Movila Răbâii stetea Repnin. În acelaș timp, Koburg se ciocniea cu trupele lui Hasan la Salcea, după care și puse tabăra „la Milcov, la o milă de Focșani“. Dela Bârlad, Suvarov alergă să-l ajute, când Vizirul însuș încercă să răsbune în-

(1) *Studii și Documente*, VII, p. 240, No. 125. V. facsimilele adause la acest memoriu.

(2) *Histoire des campagnes du comte Alexandre Suworow Rymikski*, II, Londra, 1799, p. 48 și urm. Pentru ciocniri anterioare, între avangarda lui Karacsay cu Arnăuții lui Sava și Turci, la Trotuș, la Valea-Seacă, v. Urechiiă, *l. c.*, p. 255 și urm. după «Ausführliche Geschichte des Krieges zwischen Russland, Oesterreich und der Turkey», III, Viena 1791. Unul din planurile date de Urechiiă înseamnă la Focșani bisericile Sf. Grigore Bogoslovul, Sf. Vasile, Sf. Dumitru, Precista, Domnească, Armenească, Nicolae cel Vechiu și cel Nou, Sf. Ioan, Adormirea, Sf. Apostoli, Sf. Paraschiva, Vovidenia, Treisfetitele, Sf. Gheorghe și Sf. Arhangheli, pe lângă «biserica neisprăvită».

frângerea. Turcii erau atunci „pe apa Râmnicului, la patru mile de Milcov“.

Se hotărî un marș ofensiv; în ziua aliații erau la râul Râmna. Trecură apa, ce nu eră mai mare decât până la genuchi, și străbătură „un câmp plin de porumb și de buruieni ce treceau de brâu“ (1). Turcii fură găsiți în linii bine apărate lângă un Târgu-Cucului dispărut (2). Din Râmnic chiar se iviră 2.000 de „Arnăuți călări“ cu Mavrogheni. Acum, lângă Bogza și Crângu-Mieilor (Bochsa, Kringumaelor) începură năvălirile furioase ale călărimii osmane. Suvarov concentră pe ai săi „subt un deal lângă satul Caiata, la o milă de Târgu-Cucului“, vechiu loc de luptă al lui Ștefan-cel-Mare. „Se află încă pe vârful dealului ruinele unei cetăți puternice, despre care se zice în țară că acela care o iea, câștigă lupta, și cel ce o păstrează e Domn în Țara-Românească. Ea se află în mijlocul câmpiilor dela Focșani, cari se întind dela Putna la malurile Buzăului, până la Brăila și pe cari s’au dat lupte sângeroase. Se știe că Baieșid a înfrânt pe Ștefan Vodă (!) cu 60.000 de oameni lângă Râmnic (3).”

Arnăuții se deosebiră și aici. La Crâng, de unde băteau și tunurile Turcilor, fu o frământare grozavă cu «dălcălecii» Ienicerilor. Arnăuții Rușilor și *ai Austriacilor* — foasta strajă a lui Ipsilante și a lui Mavrogheni — se ținură însă bine. Pădurea fu luată în sfârșit, cu strașnic măcel. Apa Râmnicului, la depărtare de o milă, eră plină de sfărământuri și de trupurile morților (11/22 Septemvrie). Aceasta e lupta dela Râmnic pentru Ruși, dela «Mărtinești pentru Austriaci, după un sat ce fusese odată pe Râmnic» (4).

Cu Cazaci și Arnăuți în frunte, se trecu râul a doua zi. Nu mai erau alți dușmani decât cete bune de măcelărit. Prin Brăila, unde stătû 15 zile, Marele Vizir, bolnav, trecu la Șumla. Pe când Suvarov

(1) «Un champ couvert de blé de Turquie et de plantes sauvages qui s'élevoient jusqu'à la ceinture des hommes»; *ibid.*, p. 73.

(2) «Le camp des Tures n'étoit pas loin du bourg de Tyrkogukuli»; *ibid.*

(3) «Sur une montagne près du village de Kaiata, à une mille de Tyrkogukuli... On trouve encore au sommet de cette montagne les ruines d'un fort considérable, dont on dit dans le pays que celui qui s'en empare gagne la bataille et que celui qui le garde est maître de la Valachie. La véritable cause de cette opinion c'est que la montagne se trouve au centre des plaines de Torhani (*sic*), qui s'étendent de la Putna aux rives du Buséo jusqu'à Brahilow, et qui ont été le théâtre de combats sanglants. On sait que Bajazet défit l'hospodar Étienne avec 60.000 hommes auprès de Rymnik»; *ibid.*, p. 78.

(4) «A cause d'un village de ce nom, situé autrefois sur le Rymnik, mais qui n'existoit plus»; *ibid.*, p. 88. — Astăzi satul există însă iarăș.

se întorcea îndată la Bârlad, în vechea lui tabără (1), Koburg, care se îndreptase spre Golești, lângă Focșani, avu misiunea de a ocupa Capitala munteană. Mavrogheni se oprise numai acolo, în fuga sa. Turcii de peste Dunăre se strânseseră în jurul lui și făcuseră tabără la București. Numai după multă nedumerire și o cercetare îndelungată a împrejurărilor, locotenent-colonelul Fischler își făcu în sfârșit intrarea în Capitala munteană, înspăimântată, la 15 Noemvrie. Il conduseseră Ioan Cantacuzino și Câmpineanu (2), cari petrecuseră câțva timp la Sibiiu, înaintând de acolo și un memoriu către Impăratul Iosif, despre felul în care ar trebui dus războiul cu Turcii. Dar Koburg însuș nu sosi, primit cu pompă mare, decât la 9 Noemvrie (3) st. n., seara, la șapte ceasuri. Își alese ca locuință casa — Palatul, scrie cineva care l-a văzut, — care o moștenise Brâncoveanu (4). Indată se înjghebea Divanul, din Cantacuzino ca Spătar, și Câmpineanu ca Agă, numiți de Curte, și din fruntașii clerului și boierimii muntene: Mitropolitul Cosma, Filaret de Râmnic, Dosofteiu Filitis de Buzău, Marele Ban Dimitrie Ghica, fratele lui Grigore Vodă, Scarlat Cornescu Vistierul (5), Radu Slătineanu, o rudă a Cantacuzinilor, Vornic, Radu Golescu, tatăl Goleștilor dela 1821, Logofăt, Constantin Știrbei Drăgănescu, Vistierul Matei Fălcoianu și un Ioan Damaris, cunoscut și acesta ca rudă cantacuzinească. Koburg luă titlul de prezident al Divanului — «Măriia Sa Prea-Innaltul Prințip de Sacsonia-Coburgu, marele-comandir al tuturor oștirilor și oblăduitorul țării» (6), Generalul Enzenberg, fost guvernator al Bucovinei, a cărui iscălitură cirilică eră: «Ențenberg F[eld]-M[areșal]-L[aitnant] (7), fu viceprezident, și agentul împărătesc de până atunci, Merkelius, întors din Ardeal, prin Roman (8), trans-

(1) Trece și la Tecuciu (*ibid.*, p. 95). Generalul-locotenent Mihailovici eră acum la Fălciu (*ibid.*).

(2) La 5 Martie din acest an el se află în «țară străină», «la Bôzieni, din Ținutul Niamțului, al Moldovi» (*Studii și Doc.*, VII, p. 16, no. 69).

(3) Bălcescu, *l. c.*, pp. 192-4. — Cf. și raportul inedit al lui Merkelius din 10 ale lunii.

(4) *Acte și fragmente*, II, p. 308, No. 4. Cf. planul dat la sfârșitul operei citate a lui Urechiă.

(5) Raportul austriac dela București din 2 Octomvrie 1788 vorbește de surgunirea lui la Nicopol.

(6) *Studii și Documente*, I—II, p. 459, No. XXI.

(7) *Ibid.*

(8) Interesanta lui descriere de călătorie până acolo se află în còpiile de rapoarte ale agenților austriaci din Iași în Biblioteca Academiei Române.

lator (1). A doua zi se făcù și jurământul de credință, și Ioan Cantacuzino arată că, după sfatul său, primit și de Filaret și Cornescu, strânși în comisiune de cercetare, boierii ar fi jurat, nu după forma germano-română înfățișată de noul stăpân, ci după alta, încredințată de ei Mitropolitului și din care lipsiă amintirea vasalității muntene față de regatul Ungariei și se adăogea condiția respectării privilegiilor (2).

Actul de jurământ se păstrează de altfel între hârtiile Mitropoliei din București, azi la Academia Română. L-a publicat, după ms. fol. No. 1071, doc. 10, d-l A. Lăpădatu, în *Convorbiri literare*, XLIV, p. 403 (3). Se adeverește ce spun Memoriile lui Cantacuzino că formei, care cuprindeă mențiunea drepturilor Ungariei și care tăceă despre vechile noastre privilegii, i s'a substituit o alta, în care acea vasalitate medievală nu e pomenită și în care, din potrivă, se califică Leopold al II-lea numai drept «al nostru prea-strălucit protector» și i se făgăduiește supunere «unind *folosul pământului nostru* cu enteresul stăpânirii *sale, pentru binile de obște... Și, păzindu-ni-se privilegiurile*, ne făgăduim ca, la cele prin putință spre ajutorul oștirii cei pentru ocrotirea țării, vom fi cu toată silința, neîmpublicând cele ce sunt de taina slujbei».

IV.

Cu toată împotrivirea Turcilor din Orșova, colonelul Kray învinse la Porceni pe Cara-Mustafă, ai cărui ostași fură văzuți apoi «feșteliți și plini de noroiu» fugind spre Dunăre (4), în ziua de 6 Octomvrie. După ce maiorul Brugglach pătrunse pe valea Oltului, călăuzit de un Băbeanu (5), Nemții întră în Craiova părăsită de Turci și de «catanele de Rumâni», fără prea mare pripă (6), la 6

(1) Bălcescu, *l. c.*, p. 194. În *Studii și Documente, l. c.*, ar fi iscălit și un Vilară.

(2) Bălcescu, *l. c.*, pp. 194—5.

(3) V. reproducerea facsimilată a actului, aici.

(4) Dionisie Eclesiarhul, p. 177.

(5) Urechii, p. 285 și urm.

(6) Intăiu, cu o lună în urmă, ei porniseră în fugă nebună : «Cuprinși de frică fiind, ziua pe la prânz au dat fuga, neputând, de frică mare, nici să-și puie șeile pe cai, ci unii încălecă' pe cal fără de șea, altul de grabă nu apucă să-și deslege calul și încălecă pe el, alții își lăsă' tot și dă' fuga, iar alții își trăgeă' numai calul de căpăstru, cu nimic pe el, altul cu traista în capul calului, și unii, fiind pe la bărbieri să se rază, cum se află' pe jumătate ras, se apucă' de fugă» ; *ibid.*, p. 178. Apoi se intoarseră, siliră pe boieri a-și lăsa ișlicele pentru «căciuli negre lungi» de modă turcească, mâncară cu ei carne friptă de *curban-bairam* și le luară la acest prilej jurământ, iar, când se duseră la urmă, smulseră, subt amenințări de pradă, 40 de pungi pentru lefi.

Noemvrie (1): Kray aveà lângă el și pe unul din Bibești, care fu făcut îndată ispravnic (2). De fapt isprava erà a lui Kray, care, ajutat cu știri și de boerul Geanoglu, ce-și aveà călugări spioni la Mavrogheni, stătuse cinci luni cu un detașament la Porceni și izgonise pe Turci: înaintea lui ieșiau acuma spre a-l duce la Episcopie frunțașii celor cinci județe (3). Generalul-prinț de Hohenlohe pare a fi venit numai la 26 următor, în ziua de Sf. Dumitru. Cu ei se întoarse Jianul, care, pentrucă fusese, cum s'a spus, prigonit de Turci, căpătă Căimăcămia județelor oltene, în care îl înlocui însă, chiar în Noemvrie, Ioniță Papuc, al doilea Clucer, care fusese și Caimacamul turcesc. «Volintirii», cari prădau sălbatec, fură puși la rândueală cu cele mai aspre măsuri. Catanele nu se arătară însă mai blânde: «Soldați sânt», scrie la 26 Noemvrie un negustor, «pe la toate casele câte 10 și câte 12, și au ars toate gardurile, de au rămas tot câmp Craiova» (4).

Abià la 25 Martie st. v. 1790 venise în Craiova numirile membrilor Divanului: Ștefan Pârșcoveanu, fostul candidat la domnie, Barbu Știrbei, care călătorise prin Apusul «duchilor» și «duchezelor», Jianu, care jertfise pentru cauza austriacă, «Brăiloiul cel bătrân»,—Ioniță Stolnicul, care scria cu șase ani în urmă că «a îmbătrânit, a slăbit, a lăsat și barbă, să fie lucru mai frumos»,—Glogoveanu, Ghiță Jianu, fiul lui Hagi Stan, Clucerul Murgășanu, Corniță Brăiloiul, din aceeaș familie de vechi apărători ai cauzei împărătești. Li se rânduieră lefi, dela 50 până la 200 de lei pe lună. Se aleseră și ispravnici, cu plata, foarte însemnată, de 200 de lei lunar. Se puseră în fruntea Cancelariei trei Logofeți Mari, cu 30 de lei leafă, și mai mulți alții «mici», cu numai 10 lei (5). Dar, peste câteva luni, la 15 August, «Divanul Banatului Craiovei» — acesta erà titlul oficial — se alcătuià numai din Pârșcoveanu, Barbu Știrbei, Ioan Glogoveanu Vistierul și din credinciosul Constantin Geanoglu Spătarul. Ei își luară ca talmaciu, «secretariul cel mai întâiu al Divanului», pe Leopold Benedicti (6). Se întrebuintă pecetea purtând mărcile celor cinci județe, între cari cerbul, albina, peștele

(1) Bălcescu, p. 194; Dionisie Ecclesiarhul, pp. 178—9. La 8 după Urechia, care reproduce «Ausführliche Geschichte».

(2) Cf. *Viața lui Barbu Știrbei*, Vălenii-de-Munte, 1910, p. 10.

(3) *Studii și Documente*, XI, pp. 104—105, No. 26.

(4) Cf. *ibid.*, VIII, p. 106, No. 7.

(5) *Ibid.*, p. 107, No. 10.

(6) V. și Apendicele III.

și ghinda pe ramură, literele BN (= Banatul) fiind în latinește (1).

Iarna fu veselă pentru ofițeri, la Craiova, cu privire la care avem știri, ca și, de bună seamă, la București. Pe când străjile păziau la Dunăre, cu «ingineri» și tunuri, sunau *muzicile*, de modă apuseană, la *baluri* «de tractir». «Și iubiă' și boierii, mai vârtos muierile, muzicile și balurile nemțești, că se adună' cu ei la cele veselitoare.» Venind la Craiova la începutul anului 1791, emigratul Salaberry auzi vorbindu-se între boieri «franțuzește, și destul de bine», deși portul rămăsese, chiar la femei, cel vechiu, cu părul înfășurat în maramă negre ori roșii, în cari sunt prinse «ghirlande ori mănunchiuri de flori», presărate cu diamante mari, cu talie având «buzunare» la sânuri, cu *rochie* «en pompe» pe pânțele, cu papuci în picioare, pe cari-i lasă pentru a se așeză pe Divan *alla turca*; «cât despre mâini, Dumnezeu știe unde sunt, când ele nu țin mă-tăanii de coraliu sau trandafiri uscați și trecuți prin chihlimbar, — ceeace înseamnă chilimbar tăiat în formă de trandafiri. Bărbați și femei jucau cu străinii, pătimaș, jocul de cărți la modă, *le pharaon*. La masă la Știrbei, președintele Divanului — «un gros vivant, qui auroit représenté à merveille Bombance dans le Roi de Cocagne», — se stă grecește pe călcâie, — și femeile, — se spun multe povești și se țes multe intrigi; la bal se joacă danțuri românești încă, pe cari călătorul, descriindu-le apoi cu deamănuntul, le caracterizează astfel: «gestul cel mai voluptos, îngânat de o arie simplă și monotonă»; un pas înainte, un pas îndărăt; timp de trei sferturi de ceas e tot *da* și *nu* (2). Nunțile urmau, cu strălucire mare, în câșlegi, înaintea Nemților: Salaberry văzù una la biserica lui Știrbei, cu multe lumini și ploaie de alune (3).

La București, pribeagul francez găsi pe Enzenberg și ofițerii lui

(1) *Studii și Documente*, XII, p. 296, No. iv. N'am putut regăsi acest document în colecția mea. Unul cu pecete nu se află în Biblioteca Academiei.

(2) Cf. *Archiva societății științifice și literare din Iași*, III, p. 209: o caricatură grosolană a horei în 1793, la Iași, unde tinerele cocoane, învățate de Ruși, danțau și *anglaise* și *poloneza*.

(3) Cf. constatările făcute în Moldova de tânărul rus Struve: *Voyage en Krimée, suivi de la relation de l'ambassade envoyée de Pétersbourg à Constantinople en 1793*; publié par un jeune Russe attaché à cette ambassade, Paris, Maradan, 1802, după *Reise eines jungen Russen von Wien über Jassy in die Crim und ein ausführliches Tagebuch der im Jahre 1793 von St. Petersburg nach Constantinopel geschickten russischen Gesandtschaft*, Gotha, 1801. În *Archiva*, I. c., am dat un larg rezumat al părții din carte care ne privește.

— Koburg plecase de mult — desnădăjduiți că nu se mai isprăvește un războiu care-i ține în astfel de locuri cu petreceri puține și, după gustul lor, grosolane. Trăsuri nemțești (*chariots allemands*) și cai de oaste străbăteau străzile podite cu bârne. Dintre boieri călătorul văzù pe Spătarul Ioan Cantacuzino, «care ar trece oriunde drept un om instruit. El urăște pe Turci, cari-i puseseră la preț capul; dar ura lui e mai liniștită decât a frate-său. Acesta scăpă dela ei — dintre Ieniceri — ca prin minune, și le-a juruit atâta dușmănie, încât, după ce a slujit împotriva lor în oastea prințului de Koburg, la încheierea păcii (dela Siștov, în August), s'a aruncat în oastea rusească, pentru a-i combate încă». Și călătorul pomenește despre roabele din Ismail, pe cari Nicolae le trimesese lui Ioan, și cari se pierdură pe drum, și despre alte roabe, pe cari ofițerii austriaci le vizitau în lipsa stăpânului (1).

În Memoriile sale, scrise rusește — pe cari Bălcescu le-a văzut și pe cari cât mai curând ar trebui ca această instituție să le capete dela urmașii lui Ioan Cantacuzino, mort la moșia sa de pe Bug, Cantacuzinca, în 1828, — Ioan Cantacuzino arată că doriă pe atunci — și scriă pentru aceasta lui Potemchin, lui Repnin, lui Suvarov și Galițin, toți comandanții Rușilor — întărirea vechiului drept de alegere a Domnilor, râvnind el însuș după Scaunul înaintașilor săi și întemeierea unui «Stat creștin mare și puternic», din Români amânduror Principatelor. Chiar atunci, în Februarie 1790, el se duse însuș în Moldova pentru acest scop (2). Fratele său ceruse atunci dela Împărat, «augustul nostru stăpân», să fie numit subpolcovic al regimentelor de *volintiri* Mavrodin (3) și Delibașa, pentru «a servi pe Măria Sa împotriva necredincioșilor», fără a voi să hotărască răsplata ce l-ar aștepta după pace. El fu numit «locotenent-colonel» și comandant al Arnăuților pentru a-i opri dela jaful caselor și moșiilor boierești; din «walachischer Fond» eră să aibă leafă de 155 florini pe lună (4). În timpul negocierilor de pace dela Siștov, Ioan, întors din Moldova, cerea reprezentantului prusian, marchizul Lucchesini, să primească Principatele sub ocrotirea marelui rege Frederic, care și-ar putea strecură manufacturile aici (5).

(1) Salaberry, pp. 122—3; Apendicele I.

(2) Serisoarea de recomandație, în Bălcescu, *l. c.*, p. 201, nota.

(3) Pentru «Mavrodin binbașă, pe carele-l făcuse Nemții maior, fiind om viteaz, cu un fecior al lui, iar viteaz și hrăbor», v. Dionisie Eclesiarhul, p. 180.

(4) *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 314 și urm.

(5) Bălcescu, *l. c.*, pp. 197—9.

Lui i se datorește în sfârșit actul de afirmare a drepturilor țării, sub care, înainte de a-l da noului comandant austriac în București, generalul Mitrowski, el pusese iscăliturile meșteșugite ale Divanului întreg. Hammer, istoricul Imperiului otoman, îl dă mai târziu într'o scrisoare. Pe baza rapoartelor unchiului său Mihai Cantacuzino (1), Ioan cerea pentru „nația românească“, păgubită până acum de vechile ei drepturi și coborită abuziv la situația de locuitori ai unor provincii turcești, altă soartă decât cea veche, pe care n'ar primi-o cu nici un preț, ci mai curând „ar vrea să-i înghită pământul pe loc ca Lisabona și Lima“, de curând dărâmate de cutremur, cum știă bine acest cetitor de gazete apusene. Se pretindea înapoierea raiei dinărene după dărâmarea cetăților, *alegerea Domnului de un număr fix, restrâns, de alegători din toate cele trei stări*, cum se făcuse când Alexandru Ghica moșteni cu voia țerii pe tatăl său Scarlat Vodă, mort în Scaun, apoi răspunderea tributului de „300 și ceva pungi de bani“ la Poartă prin ambasadorii Rusiei și Austriei, *cari vor fi amândouă Puteri protectoare*, înlăturarea zaherelei și a monopolului turcesc asupra vitelor de export. Oaste românească va apăra teritoriul românesc, și *în timp de războiu el trebuie să fie declarat neutru* (2).

Apoi Salaberry ne duce la o „assemblée“ — cuvântul e și în românește, la Văcărescu — în casa „Vistierului“, care poate fi ori Marele Vistier Scarlat Cornescu ori Vistierul Matei Fălcoianu. Stăpânul trage din ciubuc și iscălește hârtii. Femei se adună și se îngrămădesc pe divan, apropiind florile și pietrele scumpe. Iar „boierul Campanion“, Aga Scarlat Câmpineanu, „de o veselie rară pentru țara unde trăie și poziția în care se află“, își arată părerea de rău că a lăsat la băile din Spa, unde fusese de curând cu un ofițer rus, o iubită „frumoasă ca luna“ (3).

V.

O a treia administrație împărătească funcționa pentru Moldova la Roman. Aici se *îngăduise* oarecum, de către Rușii lui Rumiențov, ca aliații să-și aibă iernatecul la sfârșitul anului 1788. Aripa dreaptă

(1) Cf. Bălcescu, *l. c.*, p. 200; Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, II, p. 197 și urm.

(2) Am tipărit acest memorabil act, așa cum îl dă scrisoarea lui Hammer din 10 August 1803, în *Convorbiri literare*, 1901, p. 1126 și urm.

(3) Pp. 123-4; Apendicele I.

mergea până la Piatra, cea stângă până la Pașcani. Indată însă după așezare veni poruncă de a nu se ținea în seamă hotărârile Rușilor și ale Divanului din Iași: eră vorba chiar să se exploateze ocele pe seama fiscului împărătesc (1). Astfel se întemeie «administrația chesaro-crăiască în Moldova». Asupra ei lipsesc scrisorile românești ca și paginile călătorilor. Avem însă un număr de acte dela dânsa. În fruntea administrației județelor dintre Siret și munte eră «Măria Sa Domnul Ioan Fidel Erggelet», «Sfetnic al Gubernii Liovului și Administrator», adică, probabil, Erngeleith. El deschidea «procesele», făcea somații, primiă «protestălviri» și «apelații» și dădea «sentenții». Boierii, din Bucovina poate, cari pierdeau judecata, declarau că recunosc, ce e dreptul, pe «dumnealui Administratorul», dar nu și Divanul ce-l încunjură. «Nici printr'o publicație sau altă drumă», scrie Ianachi Cantacuzino, «nu ni s'aă făcut de știre, și nu știmă de vre-un Divan să fie acolo în Romană, alcătuită și de niște persoane neștiute, care se vădă acolo iscălite... Pentru noi un Divană nepublicarisită și cu persoane cu totul neștiute nu poate să fie legiuitoră lucru... Sântă și fără idei, necumă cu vre-o știință de filosofie și pravilă giudecătorești; în pământulă nostru aceste persoane nu s'aă putută învrednici ca să fie orânduiți de cătră Stăpănire să judece vre-odată măcară doi țărani (2)». Persoanele atacate astfel erau Pitarul Ioan Cheșcu și căpitanul Antohie Cuza, mazil (3). Divanul din Iași, «Divanul Cnejăi Moldovii», în care, la 30 Iulie, subt prezidenția fostului consul Sărghie Lascarev, «statschii sovetnic, cavaleriă și întâiu-șezătoră la Divan», întâlnim pe Sturza, pe Constantin Greceanu, pe Constantin Roset și alți doi, încercă să se amestece, dar acestui Divan *rusesc* i se răspundeă dela «K. K. Administrația Romanului» în aceste cuvinte de muștrare: «Cum de sorocește la Divan o giudecată pentru niște moșii care sântă într'altă stăpănire și supuse altii giudecătoria?» (4). Aproape doi ani funcționă la Roman Administrația. În Iulie, ea se ocupă de cererea Mariei, fiica lui Matei Cantacuzino și văduva lui Zamfirachi Damaris—și aceasta o călătore prin lume—de a i se îngădui să-și vândă moșile din Buzău, Secueni, Teleorman și Ilfov—între altele și Băneasa—pentru a plecă în Apus pe totdeauna (5).

(1) Rapoarte austriace din Cernăuți, 26 Noemvrie și 17 Decemvrie 1788.

(2) *Studii și Documente*, VII, p. 243, N-le 135—6.

(3) *Ibid.*, pp. 243—4, N-le 137—8.

(4) *Ibid.*, pp. 244—5.

(5) *Geneologia Cantacuzinilor*, p. 316 și urm. Și Agentul din Iași, Raab, eră, la 29 Noemvrie 1789, în Roman; Blancard, I, p. 467.

VI.

«Zahareă are oştirile destulă dela Dumnezeu», scrie un negustor din Craiova, în Martie 1790, «numai moarte multă este între soldați și între ceilalți oameni ; mor de se stâng, de lingoare ; zac ca do-vlecii ; unde întră boala, cad toți la pământ». Dionisie Eclesiarhul dela Râmnic a văzut și el în orașul lui întâiu parada celor morți la spitalul de acolo, unde fuseră aduși pentru aerul curat : «petrecându-i cu câte un polc de soldați tot în rând până la beserică, cu preot, și-i slujia, apoi îi îngropă, și soldații făcea' o muștră..., și puneă' peste cosciug postav negru». Apoi numărul bolnavilor și celor trecuți din viață a ajunsese așa de mare, încât cinstea, grija, omenia față de bieții ostași morți în țară străină dispărură : erau duși noaptea, goi pentru economie, și aruncați «ca snopii» în șanțuri, având salahorii cari le săpaseră ca singuri ciocli. Și orășenii zăceau de ciumă, prăpădindu-se cu grămada. Astfel lămurirea eclesiarhului nostru că boala venia din «slănină crudă» mâncată cu pesmeți — căci dobitoacele curate pentru Islam le mâncaseră de mult credincioșii Profetului — și din «apa rece» rămâne numai ca o notă pentru închipuirile ce-și putea face un cleric cărturar de pe acel timp. Ungurii și «Românii ungureni», adaoge el, scăpau stropind aceeaș slănină, la care erau mai deprinși, cu vin (1). Locurile libere erau umplute cu pandurii olteni, cari aveau toată grija poștelor și nu se purtau cu lumea mai blând decât Nemții cei adevărați și vechile catane (2).

În primăvară războiul pe care-l deschiseră Turcii, într'o nouă mișcare de ofensivă, puse la încercare pe acești ostași obosiți. Dincoace de Olt tentativa lui Koburg de a lua Giurgiul fu respinsă, în Aprilie, și peste câteva săptămâni noul Vizir Seid-Hasan, care înlocuia pe Hasan Capudanul, ocrotitorul, mort în luna Martie, al lui Mavrogheni, trecu Dunărea la Rusciuc, gonind pe Austriaci până la Argeș (Iunie) (3). Se credea că Turcii vor îndrăzni să înainteze până la București.

În Banat luptele începură, cu șeicile turcești, pentru stăpânirea Dunărei și a ostroavelor, încă din Aprilie. La 8 Maiu se știa în

(1) P. 183. Cf. *Studii și Doc.* VIII, p. 107.

(2) În Salaberry, unul din ei ciomăgește la Cerneți pe rândașul unui boier; pp. 95-6; Apendicele I.

(3) Suvarov, p. 96 și urm.; Bălcescu, *l. c.*, p. 199.

Craiova că vine Turnavitul, unul din căpitanii lui Mavrogheni, cu nepotul acestuia, și cu Cămărașul de izvoade. Volintirii răspundeau pătrunzând până la Smârdan (1). Indată însă Domnul muntean, care petrecuse iarna strângând altă oaste, a lui personală, pe malul drept, apărură la Vidin în fruntea ei. La 26 Iunie el dădă lupta, lângă Calafat, lui Clerfayt și Stedler, comandantii oștilor împărătești în Banatul oltean. În zadar căută să-l sprijine noul Vizir, care și el trecuse acuma Dunărea. «9 batalioane de infanterie și 5 divizii de cavalerie» striviră pe cei 8.000 de dușmani, și Divanul din București aduse la cunoștința locuitorilor Capitalei, îngrijorați de apropierea oștilor din Giurgiu, această biruință, care trebuia să aducă peste câteva săptămâni, la 19 Iunie st. v., decapitarea lui Mavrogheni, ca o răsbunare a Vizirului (2). Indată după aceasta Kray cuceri ostrovul de lângă Vidin, zis Turnul (3).

În București se purtă grija spionilor: boierul Drăgănescu era închis ca dătător de vești; un Grec, Polizu, se sui în spânzurătoare, împreună cu logofătul Gheorghe, nepotul episcopului de Silistra, care, acesta din urmă, era găzduit la biserica Doamna Bălașa; cu toată «hărboria» lui supt Giurgiu, Mavrodin era adus, cu căpitanii lui de Arnăuți, supt pază și osândit «la șanț pe zece ani» (4). Suvarov era chemat, în cea mai mare grabă, pentru a scăpa Bucureștii de cucerire.

El plecă din Bârlad, lăsând aici și Cazaci și Arnăuți, pe când la Prut rămânea generalul Melin, înlocuit apoi cu Galițin. Ducea cu el 2.000 de Arnăuți, pe lângă 15.000 de ostași ai săi, ruși. La Risipeni pe Buzău veniră dela Austriacii aliați vești și mai rele. În trei zile Suvarov ajunse la Afumați în Ilfov, unde era pe atunci fabrica de postav, și a doua zi Koburg putea să vadă pe liberatorul său, care intrase, numai cu pușini, în București. Până să se bată pe strade — «și Muscalii răzbiă' pe Nemți, că-i loviă' la fălci cu pumnii», asigură Dionisie Ecclesiarhul (5), pentru băutura și pentru «posadnice și slujnice țitoare», cunoscute aceluiaș slujitor bisericesc, — ostașii celor două Impărății își arătau toată dragostea unor

(1) *Studii și documente*, VIII, p. 109 și urm.

(2) Ureche, III. Cf. Blancard, *l. c.*, p. 480 și urm. Pentru luptă, și Dionisie Ecclesiarhul, p. 179.

(3) *Ibid.*, p. 179. Cf. *Studii și doc.*, VIII, p. 109, No. 21.

(4) *Ibid.*, p. 112.

(5) Pag. 181.

frați drepti cari nu s'au văzut de mult (1). Vestea armistițiului dela Reichenbach, impus noului Impărat Leopold de mediatorii prusieni, englezi și olandezi, împiedecă însă marea ciocnire ce se pregătia între cei 50.000 de oameni uniți și Turcii cari erau atunci încă plini de încredere și de avânt. Suvarov se întoarse prin Buzău și trebui să-și facă pod propriu la Mărășești, alături cu pontoanele austriace. Dând știrea că s'a încheiat armistițiul, un negustor bucureștean se căină astfel: «Nimenea nu crede de a fi făcut așa semfonie oarbă Impărăția noastră, și, de va fi adevărat aceasta așa, vai de Țara-Românească și de toate locurile ce le-aū fost luat Neamțul, că robie și robie va fi la săracii creștini: făr' Dumnezeu să facă milă cu creștinii, să nu fie așa precum se vorbește!» (2).

Totuș eră adevărat: fără condiții speciale pentru Principate, Austriacii încheiară armistițiul, și peste câteva luni erau să încheie la Siștov, lângă locul unde pierise, de sigur nevinovat, Mavrogheni, și pacea. In Octomyrie Koburg părăsiă Țara-Românească. In Bacău și Roman se așeză însă al doilea regiment românesc, împreună cu Secuiei și Ungurii lui Barko, care tăiasc cândvă granița Bucovinei; cavaleria rămâneă în șesul muntean (3).

Un raport prusian vorbește în Martie 1791 de svonul «descoperirii unei răscoale închipuite a boierilor din București împotriva garnizei austriace» (4). Poate că acolo eră vorba numai de o pregătire a nouăi stări de lucruri care trebuiă să înceapă îndată, căci armistițiul se isprăvia. El fu prelungit însă în aceeaș lună, și generalul Iosif Mitrowski luă acum moștenirea lui Enzenberg, înlocuitorul lui Koburg. El își făcū intrarea la 23 Martie st. n. Totuș se porunciă în Aprilie negustorilor turci să plece într'o lună, fiind prea mulți din nația lor (5). Se cereă țerii o nouă zahereă pe patru luni; Boierii trebuiau să dea 500.000 de lei cu titlul de «contribuție extraordinară». Iar când Văcărescu se întoarse tocmai dela Rodos, el fu izgonit ca spion al Vizirului, în numele căruia ar fi anunțat că Mahmud de Scutari e numit serascher al țerii împotriva Rușilor. (6).

(1) Suvarov, pp. 98—102.

(2) *Studii și doc.*, VIII, p. 111, No. 30.

(3) *Ibid.*, pp. 112—3, No. 34.

(4) *Acte și fragmente*, I, pp. 319—20.

(5) *Ibid.*, p. 324.

(6) *Ibid.*, pp. 326—7.

Și, de fapt, el luase această sarcină asupra-i (1). Ba încă împotriva Rușilor cu cari urmă războiul, el luă asupra-și gătirea podurilor: cele peste Olt și Jiu se *tăiară* ca pentru niște mori ale Mitropoliei cu voia celui ce purtă cărja de arhipăstor, Cozma; cel dela Buzău se găti cu ajutorul episcopului Dosofteiu Filitis. Astfel înainte de plecarea Nemților fruntașii Bisericii românești se arătau, poate și din motive religioase, cu fapta împotriva lor.

Abiă peste un an dela armistițiu, la 31 August, Mihaiu Suțu, numit Domn peste tot teritoriul ocupat de Austriaci, își făcă intrarea în București și arată țerii că ea s'a întors acum în puterea Turcilor, «supt stăpânirea căroră ați trăit și voi și strămoșii noștri». Dela 28 ale lunii ocupația austriacă încetase.

Stăpânirea Impăratului creștin din Apus se mântuise. De pe urma ei rămăsese o Vistierie goală și o țară ruinată, o boierime ceva mai coruptă și o țărănime ceva mai săracă. Sătenii pe cari Salaberry i-a văzut aburcându-i trăsura supt biciu, până la moșneagul care sărise și el să ajute cu cărja, bordeiele de «Hotentoși» pe cari le descrie acelaș, cu femeile sălbatice cari, când li se aruncă o aripă de puiu, scot din țoale copilul amorțit de foame și-l hrănesc (2), cu lăcomie pentru dânsul,—sunt ilustrațiile regimului de fericire creștină pe care încă odată țerile noastre avuseră să-l guste. O mie șapte sute de familii din județele de șes fugiseră la Giurgiu (3). În sfârșit în primăvara ultimului an de ocupație «țărani de lângă Craiova», scrie Lucchesini, «se hrăneau cu pâne mestecată cu paie hăcuite și cu mușchiu de pe copaci: *am avut în mână o bucată*» (4). Domnia fanariotă care se întorcea, nu putea aduce nimic mai rău.

(1) Papiu, *Tezaur*, II, p. 299 și urm.

(2) Salaberry. V. *Apendicele I*.

(3) Văcărescu, p. 499.

(4) «La disette est si grande, que les paysans des environs de Krajova se nourrissent de pain mêlé de paille hachée et mousse d'arbre: j'ai eu en main un morceau», *ibid.*, II, p. 322.

APENDICE I.

Partea Românilor din Principatul muntean în războiul turco-austriac precedent (1).

*Însemnarea pentru cătă chieftuială coprinde la o șaică ce au venit
fermană însă să să facă la Giurğovă, cumă arată anume; Februarie 25
d., lt. 7246 [1738].*

20 dă lopătași po tl. 30	tl. 600
20 dă ostași po tl. 30	» 600
tunarii	» 30
cărmaciulă	» 30
temtemă telteletă	» 200
1 sanğacă și ună alemă	» 60
1 bairamă și alemă poleită	» 60
1 edecă și cucliacă	» 8
cearmăculă și cu halatulă	» 8
1 lengheră de feră și cu halatulă	» 8
7 cantară de hieră, cantarulă po tl. 7 polă	tl. 52 polă
plata la lipsă și la tăiată	tl. 6 polă
plata la meșteri de lemnă (<i>cevă șters</i>)	tl. 90
pentru învălitoarea čardacului la pășle	» 15
la macarale și la alte trebuințe	» 8
la zeftă și catrană	» 20
la vānșeală la plata	» 60
la căpt., pentru așternută și pentru alamă	» 100
la 22 de lopotari, minteanuri roșe cu șiretă	» 30
leafa căpitanului, de lună 6	» 300
leafa pentru mănșarea capitanului	» 200
	cină tl. 2.728

(1) După «Rānduiala făcliloră denă zioa de Bl[a]goveșteni, hramulă bisericeii de josă, și totă să dă și susă, anume Martie 22 d., 7233» (1725) și «rānduiala făcliloră de luminata zi a Paștiloră, Mart 28 d., lt. 7233», în ms. G. Em. Filipescu al *anatefterului* brāncovenesc (v. *Studii și doc.*, V), comunicat de d-l N. Filipescu.

Semnare pentru câtă sumă de orzū s'au cumpăratū dela Giurğovū, cu chila Giurğovului, care vine într'o chilă câte 6 stambolchilă, chila câte tl. 3 pl., iarășū cu marefetulū dum. Hasimū-Efendi, cadiulū decolò, cum arată anume; Fev. 25 d., ltū 7247 [1739].

Grămadă Ahmetū Agā	orzū chil.	608 tl.	1.575
Bostanzadeā Ahmetū Agā	» »	400 »	1.400
Asci-Ibraimū Bașā	» »	100 »	350
Ahmetū fiulū lui Mehmetū	» »	50 »	175
Ambazolū-Zadeā Hasanū-Agā	» »	300 »	150
Mehmetū fiiulū lui Ali	» »	200 »	700
Caimzadē Ali-Celebi	» »	50 »	175
Filibeli-Mehmetū-Agā	» »	250 »	875
Caimū-Zadeā-Omerū-Bașā	» »	30 »	105
Alemdarū-Hasanū-Bașā	» »	100 »	250
Chiurū-Mehmetū-Agā	» »	150 »	525
Balabanū-Hagi-Ali	» »	400 »	1003
Abdula-Beiū	» »	200 »	700
Hagi-Ali-Agā	» »	100 »	350
Ali-Bașā fiiulū lui Omerū	» »	54 »	179
Anastasie	» »	100 »	350

cinū orzū chile 2.934, tl. 9269:

care foiță iaste pecetluită de dumnealui cadiul de Giurğovū Hasam-Efendi.

Semnare pentru câtă sumă de untū împărătescū s'au cumpăratū dela Giurğovū afară denū darale, cu marefetulū dum. Hasimū-Efendi, cadiulū de acolò, cumū arată anume; Fev. 25 d., ltū. 7247 [1739].

Mola-Ahmetū otū Roșciucū, cantare 29, oc. 17, tulumuri 3.

edeč 6, tl. 558 i bani 45.

Molla-Mustafā otū Giurğovū, untū, cantare 19, oc. 12, tulumuri 3.

edecū 5, tl. 366, bani 24.

Alemdarū-Abdula-Bașā otū Giurğovū, untū, cantarā 53, oc. 31.

edecuri 15, tl. 1.019, bani 118.

Hagi-Ali-Agā otū tamū, untū, cantarā 24, oc. 41.

edecuri tl. 417 i bani 24.

Mustafā-Bașā otū tamū, untū, cantarā 17, oc. 46.

edecuri 3, tl. 339 i bani 91 pl.

Emer-Hagi-Usiinū otū Roșcucū, untū, cantarā 10, oc. —, a dramū 300.

edecuri 3, tl. 68, bani 4 pl.

Tătaru-Ali-Başa otu Giurgovu, untu, cantara 3, oc. 26.

edecuri 3, tl. 190, bani 15.

Cinci cantara 155, oc. 33, dram. 300.

talumuri 50, edecuri 39.

Prefulu untulu tl. 2.206 pl., iaru cu pecetea dumisale cadiulu otu Giurgovu Hasamu-Efendi.

Suma liudeloru de toate steagurile de slujitoru, de pe cum arata in josu anume;
Septemvrie 1 dn., leatu 7248 [1739].

Steagu de boerime anume:

Scarlatu bivu vt. Post.

Costandinu bivu Vl. Capt.

Costandinu Asanu vt. Arm.

Parvulu Mag[ureanulu] Post.

Mihaiu Popescu Post.

Iorga Lipanescu Post.

Radulu Balasachi Post.

Iordache Canora

Costandinu Ploşoreanu.

Luca Rahtivanulu.

Ioniţa bratu Vasilachi Post.

Costandinu Prijbeanulu.

Mihai Rudeanulu.

Radulu snă Radulu Cluĉ.

Matei Milesculu.

Dumitraşco Vlū Cup.

Ştefanu Pah. Rănesculu.

Costandinu Mag[ureanulu] Pah.

Luca Pah.

Ianache biv vt. Post.

Ceauşu za Aprozi.

Costandinu Florescu 3 Post.

Radulu Fălc[oianu] Post.

Vintilă Post.

Costandinu Popescu Post.

Costandinu Cocorăscu Post.

Costandinu Lăp. Post.

Ianachie vt. Com.

Anastasia Mora.

Istodoru Com.

Radulu Brăiloulu.

Costandinu Corbeanu.

Ioniţa Băleanulu.

Ştefanu snă Iane Popa.

Badea Părăianu.

Manole Credincearu.

Radulu Oresculu.

Ioniţa Peh.

Mihai Zătreanu.

Şarbanu Breaz[oianu] log. za Vist.

Necolae Creţ[ulescu] Vl. Ōoh[odarū]

Neculae Ded[ulescu] Post.

Matei Pădure Post.

Pătraşco Găv[ă]nesculu.

Leonardie Post.

Barbulu Priotescu Post.

Iordachi Sefendachi Spăt.

Dumitru Spet. Com.

Costandinu Fiotu [Hiotul, din Chios].

Costandinu Căplescu Com.

Dumitraşco Starostea.

Costandinu fiu log. za Vist.

Costandinu Brădescu.
Ștefanu Strămbeanulă.
Dumitru Medl.

Pah. Minculă snă Chir.
Papa Rusănesculă Pah. (1).

Copii denă casă cei mică.

Costandinu Rumănulă.
Sandulă Arapulă.
Costandinu snă Necula Căpt.
Costandinu Limberă.

Vasilie Arvanitohoritulă.
Gheorghie de la Căminară.
Barbulă Plopșoreanu.
Pascală snă Savveă.

Paicii.

Ianachie văt[afă].
Stamate.
Grigorie.

Hristo mataragi.
Păună.
Manole sarağbașa.

Tudoră chih[aia]
Dimitrie.

Čohodară.

Dimitrie Baș-Č[oh][o]-
dară].
Fiera.
Nicola.
Ivană.
Trandafiră.
Anastasiă.
Stoiană.

Dima.
Panait chih[aia].
Dima.
Ivană.
Tudoră.
Radulă.
Stoiană.

Mihalachie.
Stanciulă.
Tudoră.
Manea.
Ivană.
Dumitre Demiră.
Chirco.

Copii denă casă cei mară.

Avraamă.
Toaderă Mold[ovea-
nulă].
Stoica Fălcoianu.

Manolache.
Gheorghită.
Vasilie.
Manulă.

Socolă.
Stănimiră.
Vlaiculă.
Neculae.

(1) Cf. raportul austriac din București, 1-iu Februarie 1788: «Den 28-ten Abends liess der Fürst alle grosse Bojaren zusammen kommen und verlangte von ihnen 25 junge Bojaren der ersten Familien, welche dem Spathar allsogleich nachfolgen sollten; diese mussten die Bojaren allsogleich bestimmen. Des Ghyka sein mittlerer Sohn musste den Anfang machen, die Übrigen mussten ihm folgen... Den 30-ten wurden die jungen Boyaren, obwohl diesen Tag die Witterung hier sehr stürmisch war, unter der Aufsicht des Gross-Postelnick dem Spathar gegen Fokschau nachgeschickt». Mulți credeau, adauge raportul, că ei erau să fie întrebuințați la Brăila, dar Domnul declară că-i trimete la Focșani ca să apere hotarul de Turci. «Er wolle ihnen mit den älteren Bojaren auch nachziehen».

Ștefanu Sărbulă.	Iordaghia.	Bogdanu.
Nanu.	Baldovină.	Mihai Râmnicenulă.
Dragomiră.	Costandină.	Părvulă.
Spandonic.	Tănasie celă mică.	Agapie Greculă.
Nedelco.	Filimonă.	Andronie.
Gheorghie Tărg[oviș- teanulă].	Vășile Tărg.	Frățilă.
Voico.	Manole	Ionă.
Iane.	Mihai otă Tărg.	Șerbană Lăz[ă]reanu.
Arsenie.	Florea.	Nedelco Sărbulă.
Vladulă.	Gheorghie Mold.	Paraschiva.
Vladă celă mică.	Stană.	Sterie.
Gheorghie Buc[ureș- teanulă].	Miroslavă.	Stănislavă.
Sărbulă.	Ilie.	Stoica.
Oprea.	Toma.	Vladulă caș[egiulă].
Radulă.	Grigorie ală Port.	Miha Căm.
Tănasie celă mare.	Pătrașco.	Grigorie celă mică.
	Grozea.	Gugiulă.
	Petre.	Badea.

Slujitorimea.

Velă Steagă, liud. 88.	Necula Capt. Cornea, liud. 55.
Sima Căpt., liud. 43.	Pană Capt., liud. 37.
Hagi Stană Căpt., liud. 40.	Manta Capt., liud. 40.
cină liud. 303, căpitană 6, zapciă 18.	

Siimeană holtea.

Hagi Stoica Capt., liud. 50.	Tudoră Capt., liud. 50.
Gheorghie Capt., liud. 46.	
cină liud. 146, capitană, zapciă 9.	

Arnăuți.

Nicula Capt., liud. 49.	Paraschiva Capt., liud. 47.
cină liud. 36, căpitană 2, zapciă 6.	

Sărbii.

Gheorghie Căpt. snă cap. (*sic?*), liud. 66, căpitană 1, zapciă 3.

Mocaniș.

- Preda Căpt., liud. 64. Mihalcea Căpt., liud. 37.
 Dobrină Căpt., liud. 45. Nedelcu Căpt., liud. 48.
 Costandină Căpt., liud. 35. Costandină Căpt. otă Boz[ău], liud. 37.
 Sandulă Căpt. otă Răm[nic], liud. 34.
 cină liud. 200 pl., căpitană 7, zapei 21.

Levenș.

- Daniilă Capt., liud. 65, capitană 1, zapei 2.

Cazaci călăreși.

- Velă Steag, liud. 41. Manea Căpt., liud. 37.
 Andreiă Căpt. otă târgă, liud. 52. Gheorghie Căpt., snă Ma[nea?], liud. 63.
 cină liud. 262, căpitană 4, zapei zece.

Vânătorii.

- Preda Căpt., liud. 99. Radul Căpt. liud. 66.
 cină liud. 162, căpitană 2, zapei 7.

Talpoșii.

- Pătrașco Căpt., liud. 59, căpitană 1, zapei 2.

Neamșii de Poartă.

- Antohie Căpitană, liud. 35, căpitană 1, zapei 2.

Lefegii.

- Velă Spat., liud. 44. Velă Căpt. za lefecii, liud. 43.
 cină liud. 87, zapei 10.

Saragelele.

- Mitrea Căpt., liud. 28. Mihaï podă Căpit. (1), liud. 28
 Savva Căpt., liud. 26. Pană Căpitană, liud. 3.
 Fotină Căpt., liud. 40. Gheorghie Căpt., liud. 35.
 Arsenie Căpt., liud. 39. Vasile Căpt. Tărg., liud. 31.
 cină liud. 258, căpitană 8, zapei 12.

(1) Sub-căpitan.

Slujitorii Focșanlăi.

Bunciucașii, liud. 30.

Tudoranu Căpt., liud. 26.

Ionu Căpit., liud. 17.

Gligorie Căpt. za scut[elnic], liud. 7.

cinu liud. 80, căpitani 3, zapcii 7.

Martalogii de peste Oltu.

Martalogi, liud. 70, zapcii 5.

1 steagu Țarigrădeani, liud. 30.

1 steagu călărași, liud. 57.

1 steagu Lipcani, liud. 40.

APENDICE II.

Notele unui călător.

LETTRE XXI (1)

Czernitz est la première bourgade valaque. Un caporal pandoure, qu'une médaille à sa boutonnière nous annonçoit pour le plus brave, comme il étoit le plus beau, le plus vigoureux et le plus saoul de tous les caporaux, nous accompagna chez un boyard, qu'il condamnoit à nous loger. Tout avoit fui à l'aspect de notre introducteur. Le valet du boyard, qui lui tomba sous la main, reçut en moins de rien une volée de coups de bâton, pour n'avoir pas paru sur-le-champ, autant pour notre chambre, pour notre feu et pour le foin sur lequel nous devions coucher. L'esclave n'en fut ni plus triste, ni plus prompt, parce qu'ici ce n'est qu'une manière de demander les choses. Cependant la bonne volonté du caporal nous a nui; car, le lendemain matin, ayant vu le boyard, nous lui fîmes dire, par notre *ordonnance*, que nous étions fâchés du dérangement que nous lui avions occasionné. Le bon hôte lui dit qu'à la brusquerie de notre arrivée, il nous avoit pris pour des officiers allemands; que, s'il avoit su que nous fussions des étrangers, il nous auroit offert sa chambre. Cependant ces maîtres éphémères traitent les Valaques moins mal que les Turcs; mais on voit que ce moins n'est pas encore un mieux pour eux. Il nous fit entrer dans sa chambre, nous donna à fumer, nous fit prendre du café, des confitures, de l'eau-de-vie, et nous obligea d'emporter des poulets. Sa petite femme vint; elle étoit brune, mise à la mode du pays, le petit ventre en pompe et la gorge enfermée dans deux poches de mousseline. Je lui ai tendu la main pour lui dire adieu; je me souviens qu'il l'a prise et l'a mise sur son cœur. Je conviens que sa manière étoit plus noble et plus affectueuse que la mienne. Il étoit d'une figure noble, brun, des yeux vifs, d'une belle stature, comme presque tous les Valaques.

(1) Din «Voyage à Constantinople, en Italie et aux îles de l'Archipel par l'Allemagne et la Hongrie», Paris, Maradan, an. 7, p. 95 și urm.

Nous quittâmes Czernitz d'une manière brillante, mais de bien mauvais augure pour les chemins. Douze chevaux et autant d'hommes faisoient à peine avancer notre voiture. A quelques cents pas de la ville, le relais nous laissa, ne coûtant pas même un remerciement. Le maître de poste fournit les chevaux et les hommes qui sont assujétis à cette corvée, dans les villages situés sur ce qu'on appelle pompeusement la grande route. D'un autre côté, ils ne paient pas d'autre impôt, ce qui rend la chose moins révoltante. A quelque distance de Czernitz est une montagne d'un quart de lieue au plus, que nous fîmes plus de trois heures à monter. Ce fut pour moi une occasion d'observer le caractère de ces bons Valaques, qu'il n'y a qu'une manière de prendre, comme presque tous les hommes. Notre ordonnance alla nous chercher des paysans, qui commencèrent à se jeter dans leurs bois. Il lui fallut faire une battue pour nous en procurer dix ou douze. Quand les fuyards virent que nous ne maltraitions pas leurs camarades, et que nous aidions tous les premiers à faire marcher la voiture, ils nous joignirent peu à peu; et j'en ai compté plus de trente qui soulevoient, sur leurs épaules, la voiture, et même les chevaux, plus gênants qu'utiles par leur nombre et la manière dont on les attèle. Ils s'animoient mutuellement par des cris affreux. Je n'ai jamais aimé ces hurlemens, qui me semblent rapprocher l'homme des animaux. Rien ne me touche comme de voir l'intérêt que les pauvres Valaques prenoient à des gens dont ils avoient commencé par se méfier. L'attente d'un salaire auquel ils ne sont point accoutumés, laisse toute sa pureté à la compassion qu'ils inspirent. Il sembloit que ce fussent leurs effets qu'ils transportassent. Il n'y a pas jusques à un vieillard que je vois encore, et qui avoit trouvé le moyen de placer, au milieu de tous ces bras, le bâton qui l'aïdoit à marcher, pour pousser la voiture.

Quelle source de réflexions ! Un caporal, revêtu d'un sarreau autrichien, fait fuir ou rassembler, comme de timides troupeaux, des hommes grands et qui ont l'extérieur de la force ; qui auroient l'air des enfans de la liberté, si leurs yeux ne dévoient pas leur asservissement, si l'esclavage ne leur avoit même pas fait croire qu'ils sont foibles. Combien cette pusillanimité contraste avec cette figure sauvage, cette hache qui pend à leur ceinture, cette peau de mouton sale, mais qui, jetée sur leur côté gauche et rattachée sur la poitrine, rappelle le vêtement romain !, ces lambeaux de toile, qui, assujétis par une corde croisée, forment leur chaussure, dont la noblesse est aussi attestée que déchuë, quelque loin qu'il y ait de la chaussure valaque à celle d'un agréable de la Cour d'Auguste.

Quand on voyage en Valachie, il faut se faire une raison sur les superfluités de la vie. On jouit précieusement de l'exact nécessaire, parce qu'on en est souvent privé, et qu'on se trouve heureux de ne point passer la nuit

dans les bois, n'étant jamais sûr de faire six ou huit lieues en douze ou quinze heures. On dort dans les cabanes bâties sous terre, que la fumée seule fait soupçonner d'être habitées. Les Valaques ont grand soin d'enfouir ainsi leur existence et ce qu'ils peuvent posséder, dans la crainte que les Turcs ne s'en emparent. Voilà l'état d'avilissement où l'oppression et la tyrannie réduisent les hommes.

On a établi, pour les communications, des relais de chevaux de distance en distance, à la tête desquels est un caporal pandoure (1), qui fait les honneurs de la maison. Nous nous terrâmes un soir dans un de ces taudis, et nous nous assîmes par terre en arrivant. La lumière très foible du foyer nous empêchoit de voir que nous étions entourés des notables du lieu, que la curiosité avoit amenés. Le caporal, assis sur un petit escabeau comme sur un trône, prononça gravement en valaque: *illumina* (2). Tout le choeur répéta: *illumina, illumina*. Je m'attendois à une petite illumination, quand je vis arriver une chandelle toute rabougrie, que portoit, avec la dignité convenable, le *notarius* de l'endroit. Ces messieurs, après nous avoir examinés, et tâté surtout des boutons de métal qu'ils prenoient pour des miroirs, nous permirent de nous coucher avec les poulets que nous devions manger le lendemain.

Je me souviens de l'intérêt que Vaillant (3) jette sur les plus petits détails de son voyage en Afrique: je voudrois être aussi heureux. Son Hottentot, qui ne voulut boire de l'eau-de-vie qu'après que toute sa famille en eût goûté, me rappelle le trait suivant, dont j'ai été témoin.

Il étoit nuit: nous arrivâmes, avec un timon cassé, à la porte d'une cabute située au milieu des bois. Un trou au plancher servoit de cheminée à quatre bûches qui brûloient debout. La cabane étoit pleine de fumée: on n'y respiroit qu'accroupi comme en Laponie. Une femme toute déguenillée étoit sur le bout d'une vieille couverture, qui remuoit de temps en temps, et je croyois qu'il y avoit des petits chats dessous. Nous avions pendu notre marmite au plancher avec tout le génie possible, et nous y faisons cuir du riz et des poules. Cette femme regardoit avec un air d'intérêt sur lequel je me méprenois. Nous lui donnâmes une aile de poulet: elle ne l'eut pas plutôt, qu'elle tira précipitamment de dessous la couverture un petit enfant tout nu, tout endormi, tout grondant, pour la lui faire manger.

(1) Pentru rolul acestor panduri v. broșura mea despre Tudor Vladimirescu, în bibliotecă «Steaua».

(2) *Lumină!*

(3) François Levaillant, *Voyage dans l'intérieur de l'Afrique par le cap de Bonne-Espérance dans les années 1781—83*, Paris 1790; *Second voyage dans l'intérieur de l'Afrique*, Paris 1795.

En général, ce qui m'a le plus frappé dans ce pays-là, c'est l'air souriant et tranquille de tous les enfants. Leurs parents leur attachent sur la tête toutes les pièces de monnaie qu'ils ont: voilà pourquoi les aspres, les paras et les ducats, en Valachie et en Turquie, se trouvent percés.

Des bois, des montagnes, des chevaux plus détestables encore que les chemins, voilà ce qu'on rencontre partout avant d'arriver à Crajova, capitale de la Petite Valachie.

LETTRE XXIII (1).

Crajova est une assez grande ville. Elle a, comme la capitale de la Valachie, son Spatari, son Vestiaire (2) et son divan (3). Ces titres subsistent encore, quoique sans fonctions, bien libres à présent. On nous mena voir les principaux boyards, et nous trouvâmes le premier échantillon des mœurs orientales. Plusieurs parlent français, et assez bien. Les femmes sont habillées à la turque, leurs maris aussi, excepté qu'ils portent des calpaks au lieu de turbans. Elles enveloppent leurs cheveux, qui ont leur couleur naturelle et qui sont courts, d'un morceau d'étoffe noire ou rouge qu'elles tournent

(1) Scrisoarea XXII cuprinde o istorie pe scurt a Țerilor noastre; e luată și după Raikevich. E interesantă această aserțiune privitoare la rostul elementului românesc în Statul întemeiat de Bulgari în Mezia: «Il est certain que pendant plusieurs siècles les habitans de la Valachie, unis aux Slaves bulgares, firent des excursions jusqu'à Andrinople, et même jusqu'à Constantinople» (p. 103). El admite că supt Cumani României aveau «leurs chefs ou princes particuliers» (p. 104). Supt Ludovic-cel-Mare «la nation valaque, réfugiée dans la Transilvanie, vint habiter de nouveau son ancienne patrie sous la conduite de deux chefs qui prirent le nom slave de Vaivode». Vorbește de Radu Negru și, precum amintește rămășițele podului lui Traian la Cerneți, asigură că în Banatul oltean se mai văd pietre cu crucea Ordinului iohanit! Boierii aduc supunerea către Turci prin gălcevilor. Mihai Viteazul nu izbutește în silințele sale, «n'étant soutenues que du courage et du génie d'un seul homme, que sa nation ne secondoit pas» (p. 107). Se reproduce lista Grecilor din Fanar executați pentru trădare și se dau amănunte despre uciderea lui Grigore-Vodă Ghica.

Aceste lucruri se repetă în broșura din Iunie 1821 a aceluiaș, iscălită cu numele întreg, *Essais sur la Valachie et la Moldavie, théâtre de l'insurrection dite Ypsilanti* (sic) (pe contrapagină se recunoaște paternitatea Scrisorilor). Se prescurtează unele părți, și se adaugă altele. Aici Salaberry arată (p. 6) că știe despre originea slavă a numelor domnești vechi, despre caracterul slavon al «diplomelor, inscripțiilor pe pietre și liturghiei»; boierii i se par de sânge slav. Descrierea vieții păstorești a Românilor, a bordeielor unde se ascund cuprinde pagini frumoase. Prețuește, după amintirile sale din 1791, și sparanghelul ce crește în «ostroavele Dunării». Noaptea cu lună din Maiu sunt zugrăvite cu artă de cineva care le-a simțit farmecul (pp. 17—8; apoi despre lăcuste). Despre străngerea birului pe focuri și fuga ȧeranilor peste hotar, pp. 22—3. Despre

autour et qu'elles ornent de guirlandes de fleurs ou simplement de quelques bouquets. J'en ai vu plusieurs avoir cette coiffure couverte de superbes diamans, mais qui étoient mal montés. Les graces dans une femme vêtue à l'orientale ont un caractère aussi séduisant, mais bien distinct de celles d'une Française. C'est un abandon que ce costume flottant et voluptueux accompagne de la façon la plus piquante. Je l'ai remarqué avec plus de plaisir encore à Constantinople, parce que les femmes qui y sont vêtues à l'orientale, dans la société mêlent la grace européenne à la négligence asiatique, qui a quelque chose de noble et de tendre. Ce mélange heureux tourne au profit de la coquetterie. Toutes ces Grecques avoient quelque chose de mélancolique, arrivant d'un air languissant, qui sied si bien à leurs yeux noirs qu'adouciennent leurs longues paupières. Elles quittent leurs babouches au bas du divan, et vont s'accroupir dans un coin, ne tenant pas plus de place assises qu'une Française debout. Pour leurs mains, Dieu sait où elles sont, quand elle ne tiennent pas leurs petits chapelets de corail ou de roses durcies et passées dans l'ambre.

Les boyards aiment beaucoup à jouer, même gros jeu. J'ai vu partout des pharaons; les femmes s'en mêloient, et cela ne les embellissoit pas plus qu'ailleurs.

tactul și umilința Domnilor, pp. 29—32. Citează amănuntul că în Socotelile Domnului Moldovei a găsit suma de 3.390 de lei pentru gazetele din Germania (pp. 34—5). Se reproduc pagini întregi din Scrisorile principelui de Ligne, care vizitase țerile noastre în acelaș timp. Credința în puterea usturoiului împotriva strigoilor, pp. 44—5. Observațiile despre deosebirea dintre *patria* pentru care Ipsilanti chiamă la răscoală și *moșia* românească sunt foarte bune (*ibid.*, p. 48 și urm.). Salaberry e, de alminterea, ca om de ordine, împotriva revoluției. Cf. și buna formulă dela p. 48: «ici la croix est la révolte, le croissant est la légitimité».

Se știe că acelaș autor a dat și o Istorie a Imperiului otoman: *Histoire de l'Empire ottoman depuis sa fondation jusqu'à la paix d'Yassi, en 1792*, în 4 vol.; Paris, Bossange; a 2-a ediție, Paris-Londra 1817.

(2) Vistier.

(3) Le Spatari est le généralissime des troupes. Il a la police des villages. Il a une prison dans son palais, et inflige des peines pécuniaires et corporelles. Aussi cette charge, très lucrative, est occupée par un Grec parent ou favori du prince. Le prince Cantacuzène est Spatari à Bucharest. Le Spatari est aussi intendant des postes.

Le Vestiaire ou trésorier est toujours du pays, pour être mieux à même de recouvrer plus aisément et en plus grande quantité les contributions. Ils sont ordinairement longtemps en place, et ont la confiance du prince. Il est à remarquer que tous ceux qui occupent les principales places portent leur barbe longue, ce qui est une distinction, dans le pays.

Le divan est le tribunal de la justice. Il a l'air d'influer sur les affaires publiques; mais le vrai pouvoir est concentré dans le prince et ses ministres.

Le président du divan se nommoit Stiribée (1): C'étoit un gros vivant, qui auroit représenté à merveille Bombance dans le Roi de Cocagne. Il nous avoit promis de nous mener au divan le lendemain, mais il n'y en a pas eu, vu le peu d'affaires. Il nous a offert à dîner, pour nous consoler, et j'ai accepté bien volontiers. J'ai vu que les femmes mangent accroupies comme elles le sont le reste de la journée, que les boyards sont aussi amateurs de contes et de nouvelles que les anciens Grecs et que leurs ragoûts les en rapprochent encore mieux, ne valant pas plus que ceux des Spartiates.

J'allai le même jour au bal. J'y trouvai un Turc de Nicopolis, auquel tous mes nouveaux amis me présentèrent. Je m'en souviens, parce que c'est le premier que j'aie vu. Il voulut bien m'assurer de sa protection, et me donna son adresse, qui vraiment m'eût été utile si j'avois passé dans sa ville. Les danses valaques ont un caractère de langueur: c'est le geste le plus voluptueux, soutenu d'un air simple et monotone. On se tient par les bras en les élevant, ce qui relève aussi, d'une façon fort heureuse, les trois quarts et demi des gorges: on fait un pas en avant et un pas en arrière; pendant trois quarts-d'heure c'est toujours oui et non. On ne recherche pas assez l'origine des danses. En général, celles des Turcs n'en ont point une équivoque; ce sont tout simplement des tableaux de l'Arétin mis en action. Pourquoi y auroit-il de la délicatesse dans leurs allégories, quand il y en a si peu dans leurs jouissances?

En allant chez Stiribée, nous vîmes un soir de la lumière dans un grand bâtiment au milieu de sa cour (2). C'étoit une église qu'il avoit fait bâtir: nous y entrâmes, et l'on y célébroit une nocé. Il tomboit, pendant la cérémonie, des noisettes et des avelines, qui me rappeloient le *Sparge marite nuces*. Il est évident que cet usage vient des Romains. Mais ils ont dérobé à plus d'un peuple celui-ci, qui, dit-on, se pratique dans les mêmes circonstances.

La première nuit des noces (3), tandis qu'entre la pudeur et l'amour il se

(1) Barbu Ştirbei. V. asupra lui: Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad in 1796-1797, călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus*, în aceste *Anale*, XXIX, p. 215 şi urm.

(2) Biserica Sf. Troiţa. La 1781 Dumitrana, mama lui Barbu, zicea să se lucreze la Sibiu policandrul cu 24 de sfeşnice (*Studii şi doc.*, VIII, p. 5, no. 20). În Iunie se zugrăvia (*ibid.*, p. 7, no. 29). Cf. *ibid.*, p. 130, no. 83.

(3) «In tempo che la prima notte lo sposo è occupato in consumare il matrimonio, i parenti della sposa danno la caccia agli di lui giovanetti fratelli, a prossimi parenti, per far loro subire per quello ch'essi pretendono la pena del taglione, e vendicare la giovane vittima del dolore che stà soffrendo. In capo all'anno si radunano tutti i parenti per celebrare l'anniversario delle nozze, et si repete lo stesso attentato, restando nella libertà dei giovanetti di redimersi con una quantità di vino!»

V. *Osservazioni storiche, naturali, politiche intorno la Valachia e la Moldavia*, Vienne 1789.

livre un combat, que doit suivre une défaite aussi douce que la victoire, les parens de la mariée donnent la chasse aux plus jeunes frères ou parens de l'époux, pour leur faire subir, à ce qu'ils prétendent, la peine du talion, et venger la jeune victime du mal qu'elle souffre. Au bout de l'année, tous les parens se rassemblent pour célébrer l'anniversaire des noces, et la même cérémonie recommence ; mais les jeunes parens ont alors la liberté de se racheter avec une certaine quantité de vin... Un vieux boyard m'a assuré que ce singulier usage étoit en pratique il n'y a pas longtemps, parmi la noblesse, et qu'on a éprouvé, en général, du mécontentement de le voir se perdre.

LETTRE XXIV.

On peut prendre à la lettre ce qu'on dit en Valachie des chemins et de la disette de vivres. La dernière poste, avant d'arriver à Bucharest, est une de celles qui ne finissent point. Nous quittâmes le relais à cinq heures du soir, et il étoit jour quand nous arrivâmes dans la ville. Ce ne sont que des bois, des bourbiers et des montagnes. Enfin, après avoir vu maître et finir la plus longue des nuits, nous sommes descendus dans le trois cent soixante-cinquième couvent de Bucharest, qu'on nous avoit donné pour logement (1). Le général Enseberg commandoit les troupes allemandes. Nous en avons été parfaitement reçus, d'après les lettres que nous lui remîmes du prince de L... (2) et du comte Philippe Cob... (3). Sa maison étoit intéressante, sur tout par le nombre d'officiers qui avoient été faits prisonniers, et qu'on venoit d'échanger. Ils maudissoient les Turcs autant qu'ils se louoient de M. de Choiseul (4). Il n'y a pas de démarches qu'il n'ait faites pour abrégier leur cap-

(1) Le nombre des églises et des couvens qui se trouvent dans les villes et hors des villes de Valachie ne se conçoit pas. Tous les princes et les plus riches particuliers ont eu la vanité d'en faire bâtir pour conserver leur mémoire, n'oubliant pas de faire peindre sur les murs leurs belles actions et celles de leurs familles.

(2) Lichtenstein, Lobkowitz ?

(3) Koburg.

(4) Choiseul-Gouffier, ambasadur la Constantinopol, împotriva căruia mai ales contele de Ferrières-Sauveboeuf a scris ale sale *Mémoires historiques, politiques et géographiques des voyages du --, faits en Turquie, en Perse et en Arabie depuis 1782 jusqu'en 1789*, etc., 2 vol., Paris, Buisson, 1790. Despre Mavrogheni și biruințele sale, despre sabia și blana date de Vizir se vorbește în vol. I, pp. 138—9, arătându-se că: «il avoit une armée de dix-huit mille hommes, dont plus d'un tiers étoient des chrétiens valaques ou bulgares». El crede (vol. II, pp. 276—7) că, după fuga lui Mavrogheni, care, ca dragoman al Capudanului, se arătase «tant de fois bas et fourbe», iar, ca Domn, «aussi sottement glorieux que vindicatif», Bucureștenii primesc cu grabă pe Austriaci.

tivité, et il n'y a pas de manœuvres que l'ambassadeur d'Angleterre n'ait fait jouer pour empêcher l'effet de ces bons offices.

Un de ces prisonniers étoit tombé entre les mains de deux cents Turcs, revenant seul d'une découverte. On cite même, dans l'armée, le trait d'Iosouf-Pacha (1), qui renvoya au général Clairfaith la croix de Marie-Thérèse que portoit l'officier, et lui fit tenir à lui-même cinquante louis qu'on lui envoyoit.

Un vieux capitaine avoit été pris à Méhadia, après avoir tenu fort longtemps avec une poignée d'hommes: sa résistance prépara le succès du major Stein, qui fut mieux récompensé que lui.

La ville de Bucharest est toute plancheyée au lieu d'être pavée. Hommes, chevaux, voitures, tout marche sur des madriers posés à côté les uns des autres, souvent rompus ou prêts à rompre. Cependant les chevaux et les chariots allemands, à peu près les seuls en usage, vont avec une égale vitesse. On porte devant eux des espèces de réchauts enduits de naphte (2): cela brûle pendant plusieurs heures et ne s'éteint pas.

Craiova est à Bucharest ce qu'est une ville de province à une capitale, et c'étoit pour juger de la différence que je faisais trente lieues de plus. Nous y avons passé huit jours, et nous avons fait connoissance avec le prince [Jean] Cantacuzène, qui passeroit pour un homme instruit partout. Il déteste les Turcs, qui avoient mis sa tête à prix; mais sa haine est plus tranquille que celle de son frère (3). Il leur échappa comme par miracle, et leur voua une telle animosité, qu'après avoir servi contre eux dans l'armée du prince de Cobourg, il s'est jeté, depuis la paix, dans l'armée russe, pour les combattre encore. Je me souviens de lui, parce qu'il avoit mis son frère, à Bucharest, dans une affliction comique. Il lui avoit envoyé, par un Grec, deux jeunes esclaves prises à Ismaël, avec une lettre d'avis, et le prince n'avoit reçu que la lettre.

Il ne gardoit pas mieux ses conquêtes qu'il n'assuroit ses présens. On m'a dit qu'à... il avoit enfermé dans une salle basse des esclaves qu'il venoit de prendre. Quand les officiers autrichiens savoient le prince absent, ils entroient, et les pauvres captives, qui s'attendoient toujours à quelque chose de pis, se résignoient, jusqu'à ce que le prince, las de pourvoir aux plaisirs de l'armée, leur ouvrit la porte à toutes.

On nous mena chez le *Tesorière* un jour d'assemblée. Il étoit au milieu de la pièce, fumant une pipe dont le bout posoit à terre à quatre pas, et

(1) Mare-Vizir.

(2) Masalale.

(3) Nicolae.

de la main qu'il avoit libre, il signoit des mémoires que lui présentent ceux qui étoient là. Au fond de l'appartement, huit ou dix Valaques étoient couché[s] devant autant de boyards. Petit à petit le divan se remplit; une nuée comme de chattes de toutes couleurs, vint se fourrer à quatre pattes derrière celles qui étoient déjà placées, et toutes ces têtes coiffées comme j'ai déjà dit, rapprochant dans tous les sens ou des fleurs ou des pierreries, sembloient autant de lustres ou de parterres. J'ai vu là un original dont je me suis promis de me souvenir. C'est un boyard appelé Campanion (1), d'une gaîté rare pour le pays où il vivoit et pour la position où il se trouvoit. Il avoit été à Spa avec un officier russe, contre l'ordinaire des boyards, que les princes ne laissoient pas sortir du pays (2).

Je le trouvois plus malheureux que l'aveugle de naissance; car Spa et Bucharest sont assurément le jour et la nuit. Il me parloit de la maîtresse qu'il y avoit laissée, et, pour en faire un digne éloge, il me disoit: Elle étoit belle comme la lune.

LETTRE XXV.

Je quittai, au bout de huit jours, le général, Bucharest et les boyardes. La neige qui étoit tombée nous en fit éloigner promptement. Nos chevaux trotant, et même galoppant, ce qui sont deux choses miraculeuses sur les grandes routes de Valachie, nous portèrent en peu de jours à Chinmitza (3), qui est sur le bord du Danube en face de Scistowa. C'est un amas de chaumières dont je ne parlerois pas, si nous n'y avions été reçus à merveille par un major du régiment du Prince Eugène qui se trouvoit là en quartier. Je n'ai jamais vu autant de choses extraordinaires (4) que ce jour-là.

(1) Câmpineanu.

(2) Pour empêcher les boyards de porter leur plaintes à la Porte, les princes et les ministres, non seulement leur interdisoient toute correspondance avec les étrangers, mais ne leur permettoient pas de sortir du lieu de la résidence du prince même pour aller dans leurs terres, de crainte qu'ils ne s'en fussent à Constantinople.

(3) Zimnicea.

(4) J'y vis pour la première fois un chameau. De tous les enfans de la nature, il n'y en a pas qu'elle ait affublé de singularités plus grotesques. Il semble qu'elle n'ait fait entrer qu'à regret la beauté dans la composition de ses oeuvres. La bonhomie chez tous les animaux bipèdes, quadrupèdes ou à plumes, est toujours accompagnée de quelque dot ridicule. Rien n'a l'air plus bête qu'un âne, une autruche, ou un mouton. Ce chameau, si utile par sa vigueur, sa sobriété, sa docilité, qui ne peut vivre que dans les climats où on ne pourroit pas le suppléer, il est plein de difformités et de disproportions. Monté sur des échasses qu'il plie si à propos pour recevoir les fardeaux les plus lourds, sa tête est emmanchée dans un si long cou, qu'ils ne se suivroient pas les uns les autres, si on ne faisoit précéder toutes les caravanes par un âne.

Le major avoit la plus belle queue qui fût dans l'armée autrichienne, et je trouvai chez lui un jeu d'échecs, un très-bon dîner, et un pot de moutarde de Maille. En voyant cette forme si connue et l'adresse du fameux Maille, rue des Arcs, mon enthousiasme fut aussi réel que celui de Potaveri :

Et mon âme attendrie
Du moins pour un instant retrouva sa patrie (1).

De Lille.

(1) In urmarea Scrisorilor se spune că Țara-Românească hrănește cu vânatul și peștii săi pe plenipotențiarul dela Siștov (*ibid.*, p. 127).

APENDICE III.

Câteva acte inedite privitoare la ocupația austriacă din 1789 – 1791.

I.

Biblioteca Academiei Române, Acte din Constantinopol, II, p. 399.

Nicolae Mavriogheni către Patriarhul de Constantinopol.

10 Octomvrie 1787.

...“Ὅθεν, εὐρεθέντος ἐνταῦθα εἰς τὴν κάθηδραν μας τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Δρύστρας, ἐτελέσθη σήμερον, τῆς 1' Οκτωβρίου, καὶ ὁ κανονικὸς προβιβασιμὸς τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Πποζέου Κοσμά εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Οὐγγροβλαχίας με κοινὴν χαρᾶν καὶ ἡμῶν καὶ παντὸς νοῦ ὑπηκόου μας(1)....

II.

Biblioteca Academiei Române, document 184/II.

Dumv. mazilî, ruptași, Molitfele Voastre preoți i diiaconi, Vorniceii și cătră toți lăcuitorii de la Țănutul Dorohoiului. După înștiințarea ă-am luatū pentru grija și frica ă-au întratū între voi, dinū care spăimântându-vă, ați făcutū o samă și elătire de a vă strămuta de pe la locurile voastre, ne-au fostū de mari mirare, pentru care pricină s'au făcutū de cătră voi o urmare ca ačasta. Înū vremea cândū alte țări pe unde trecū oșteni, și au atâte supărări cu gătirile conacilorū și cu altele, staū locului și nu s'au clintitū, cu cătū mai vartosū voi să cade a sta fără de nicio griji, că nič cu unile de acestea nu sinteți supărați. Se cunoaște darū că nič pricină alta nu vă tulbură odihna fără numai că vă potriviti la vorbi răsuflete și nu socotiți nič milile prè-puternicii Împărății, ci să răvarse asupra pământului acestue, nič cele deosebite poronci ce sintū date cu mare strășnicie prinū înnaltele fer-manurî cătră toți Pașii, binbașii și alți zabiți ai oștenilorū ca se fie feriți cu totū chipulū de a nu pricinui nimărui cè mai mică asupreală și supărare, avândū înainte ochilorū voștri îndestule încredințeri de la oștenii ă-au trecutū până acumū, că afară dinū trebuinčosulū tainatū ce li s'au datū, nimărui nič supărare n'au pricinuitū; nič că avemū Domnu și stăpănū cu atăta milostivire, pe Mărie Sa Vodă, care neadormită purtarea de griji are

(1) «Deci, găsindu-se aici, la Scaunul nostru, Preasfințitul de Dristra (Siliștra), s'a să-vârșit astăzi, la 10 Octomvrie, și inaintarea canonică a prea-iubitorului de Dumnezeu episcop al Buzăului Cozma la Mitropolia Ungrovlahiei, cu bucurie de obște, și a noastră și a tuturor supușilor noștri».

spre paza tuturor; nič pentru că noi cu toți stăm cu casele noastre fără a nu face ničo clătire.

Ci, potrivindu-vă numai la auziri mincinoase, vă tulburați și vă pricinuiți înșivă stricăciune și serăcie. Ce darū iată și noi n'amū lipsitū a vă scrie și a vă încredința, puindu-vă înaintea și gurământū, pe o credință dumnezeiască ci avemū cu toți, că nu este vrea o griji de pradă sau de altă primejdie, precumū să poartă vorbi răsuflete pintre voi, căci, de arū fi vre o primejdiia ca aceia, noi însuși, după datoriia ce avemū pe[n]tru patriia noastră, v'amū da de știri și amū puni la cali ca să ne păzimū și pe noi și pe voi. Darū nefiindū, cu mila lui Dumnezău, o frică ca aceia, pentru ačasta stămū cu toți loculū și vă dămū toată încredințare ca să eșiți dinū toată grija și prepusulū și să nu vă mai potriviți vorbilorū neadevărate. Căutați darū și, încredințându-vă că nu este nicio temiri, să stați liiștecarī loculū (1), și, de aū apu[catū] vre unii a să strămuta, să să întoarcă înapoi la loculū său și la odihna sa, să vă căutați de arături și sămănături și alti trebuinți a caselorū voastre; căci, stândū cu toți loculū și silindu-ne cu toată vārtute la să-vārșire împărăteșilorū poronci, după datoriia supuniriī, cunoscutū este că putemū pitreci fără de nicio grijā. Iarū, cândū voi nu veți lua la înțālegiri și veți faci tulburari înū țară, cu strămutare de la locurile voastre, atunce esti de socotitū că poate să viia vreo urgii împărătiiască și asupra noastră și asupra voastră, socotindu-ne nesupuși și necunoscători mililorū împărătești.

1787, Ocv. 25.

III.

Biblioteca Academiei Romāne, documentul 197/LXIV.

Cinstite Preaosvinție Ta, alū nostru ca unū părinte, cu liiască plecācune închināndu-ne sărutāmū driapta blagoslovitoare Preosvinții Tale.

Carte Preosvinții Tale cu bucurie amū priimitū și pentru arātare ce ni să face de cătrā Preaosvinție Ta că grija ce s'aū întâmplatū aū fostū fără vātāmare nimāruē, și că n'aū mai rămasū nicio grijā, cu totulū ni-amū māngāetū.

După cari înștiințare a Preaosvinții Tale aū sositū și unū omū alū Mării Sale lui Vodā cu carte Înălțimii Sale prinū care ne arată și ne încredințază că nicio grijā nu este, asāmine ca și Preaosvinție Ta, și ne māngāe, ca să eșimū dinū toată grija și prepusulū.

Deci cu unū glasū toți, slāvindū pre Svāntulū D[u]mnezeū și mulțāmindū și purtării de grijā și prevegheriī Prea-Înălțatului stāpānū, că s'aū păzitū toți de obștie fără primejdie, îndată și noi amū hotārātū, după datorie cu cari sintemū legați, ca să ne întoarcemū înapoi. Darū, fiindū-cā știre ce amū luatū noi de întâmplare č-aū fostū la Eși, aū fostū într'altū felū, și nu să

(1) Locului.

putè a nu ne da cè desăvârșită frică și spaimă, căci pe care întâlnem și pe cari întrebam, altă nu auzăm decât potop, și toate satele de prin preșurul Eșului, câte întâlnem la drum, și întrebându-i pentru ce fug, ni-au arătat că de huetul tunurilor și pușcilor ce să auzie i-au făcut de a fugi, aceste toate ni-au îndemnat și pe noi a fi siliți să ne depărtăm cu fameliile noastre, și, așungându aice, la Heleștieni, ni-am propit până ce om lua înștiințare de la Eșu, — care înștiințare îndată ce am luat-o și ni-am pliroforisit de toată întâmplare, îndată, făcându și hotărâre, și purcedem, și nădăduim că până mâine, poimăne, ne vom afla la Eși, împreună cu omul Mării Sale lui Vodă, și ne rugăm cu toți de obștie să arăți Mării Sale lui Vodă, cu chipul ce veți socoti Preaosvinție Ta ca să nu se tulbure asupra noastră, și după creștiniasca blândețe a Mării Sale să socotiască că încușurați fiind de femei și de copii la o întâmplare neasămănată ca aceasta, trebe să ne îndemnăm a căuta vre un loc, să așezăm fameliile noastre; iar, cât pentru noi însuși, nici gând, nici scopos am avut și avem să ne depărtăm de la Mărie Sa Vodă, după hotărâre ce am făcut. Deosăbitu n'om lipsi și pentru lăcuiorii de prin sate, să punem tot chipul de silinți a-i mângăe și a-i încredința ca să se întoarcă la urma lor, căc spaima întru adevăr arătam că n'au fost puțină, că toate satele s'au strămutat de pe la locurile lor, și pe drum li-am găsit toate bejănărite. Și sintem a Preaosvinții Tale fii sufletești

N. Razu (?) Vel Vor.
Alecsandru Balșu Vornicū.

1787, Noem. 13.
Matei Cant., Vist.
...Spat.
...Spat. (1)

IV.

Biblioteca Academiei Române, document 97/LXXIV (planșe, no. 3).

Dela a Ei c. c. Înparătești Măririi Divanul Romanului.

Cătră dumnealui Camn. Ioniță Rosăt (chemat pentru o judecată de moșie).

P. Coburgū,
Costandinū Balși, Banū.

27 Dechemvrie, '788.

[Pe Vo:] Pentru pricina moșiei Hărtopu, cu Ioniță Barbu.

(Pecete roșie, ruptă, — de sigur cu: «K. K. Administration in der Moldau»).

V.

Biblioteca Academiei Române, document 201/LXXVI.

Milostiiu bojiu Io Niculaie Petru Mavrogheni Voevodū i gospodarū, davatū gospodstvami (?), de vreme că dela Urzicenī, din cumpărătoarea dumnealui

(1) Reproducerea iscăliturilor la sfârșit.

bivü Velü Vistierü Scarlatü Greceanu face trebuința a să căra una mie dooaă sute chile orzu, să să ducă la boazulü Focșanilorü pentru trebuința tainaturilorü aschereilorü de acolò, pentru luna lui Aprilie, dămü volnicie credc. boeruluü Domnii Mele Iane bivü Velü Sluğ[e]rü să meargă și să facă strașnicü mumbașărlăcü ispravnicilorü dela sudü Bozăü ca să îplinească câte cară va fi trebuință pentru încărcatu aceștii mai susü zisă sume de zaherea, și, îndată ce le va găti, numai de cătū să le și pornească la Urzicenî, sud lalomîța, ca să încarce această zaherea și să o aducă să o descarce la mag[a]ziia Focșanilorü. Și, pentru ca să nu să facă zăbavă la adusulü aceștei zaherele, să aibă volnicie orânduitulü mumbașărü a lua cară de la vericine, și veri ale cui va fi, orî mănăstirescū, orî boerescū, saü de la preoți, de la scutelnici, de la breslași și de la toți de obște, afară numai de la Ungurenî să nu ia, de vreme că este deosebitü făcută orânduială a să lua cară de la dănsi, pentru căratu zaherelilorü. Iarü, de va vedea orânduitulü mumbașărü că ispravnici să poartă cu lenevire la împlinitu acestorü cară, să aibă a rândui pă ispravnici înü fiară și, pă de altă parte, să înștiințeze Domnii Mele ca să trimitemü să-i arădice cu urgie și să-i pedepsimü cu moarte, ca pe niște pricinuatori a aduce lipsă la hrana oștirilorü. Și-ți poruncimü, orânduitule mumbașărü, până în zece zile să fie această zahereă făcută teslimü, că, de vei face mai multă zăbavă, strașnecü te vomü pedepsi. Într'altü chipü să nu fie! Că așa este porunca Domnii Mele. I samü recheü gospodstvami.

1789, Martie 20.

(Pecetea.)

(Monogram.)

Buz[ău].

[Pe Vo:] 1.200 chile orzü dela Urzicenî la Focșani.

VI.

Vălenii de Munte (scris: *Valen*), den 30/19 May, 1789.

Bibl. Ac. Rom., Copiile Rapoartelor Consulilor Austriaci din București, II, 1787—93. fol. 235—6.

Anexă la raportul lui Merkelius din Brașov, 9 Iunie 1789.

Übersetzung eines walachischen Briefes von 3 jenseitigen Bujaeren, als zweyter Vistier (: oder Schatzmeister :) Thoma, zweyter Vistier Janko de Glava, dritter Vistier Constantin.

Ihren Brief haben wir mit vielem Vergnügen erhalten und haben uns wegen ihrer dauerhaften Gesundheit ausserordentlich gefreuet: wir loben

mit ihnen den dreyeinigen Gott, durch dessen Gnade wir uns auch noch gesund befinden.

Alles was sie uns geschrieben haben und auch durch unsern Mann mündlich sagen lassen, bestätigte der allmächtige Gott durch seine Gnade, damit es unter guter Ordnung zur vollkommenen Ausübung gelange, und, nach der Versicherung welche uns unser Mann gebracht hat, ist folgendes unsere gegründete Antwort: Wenn es mit einem festen Vorsatz beschlossen ist, mit einer zahlreichen Macht herein zu dringen, so muss das Vorrücken auf einmal auf allen Pässen unternommen werden, damit die Türcken nicht Zeit gewinnen sich einander zu helfen. Zuerst wäre es gut über Thömes oder wo es am leichtesten sein sollte mit Nachdruck herein zu brechen, und hernach gleich auch von allen Pässen. Durch derley Anstalten würden die Türcken bald verjagt werden. Sollte aber etwas ohne gegründete Absichten unternommen werden (sie sind ein Christ und haben Weib und Kinder, welche ihnen Gott erhalten wolle, Ihre Herren Vorgesetzten sind mit grossen Einsichten begabt und lieben die Christenheit, wie auch unser armes Land wünscht; sie wissen auch die Unternehmungen der Barbaren und den Hass gegen eine andere Klasse der Leute, welche mit Ihnen nicht von einem Geschlecht sind), also müssen sie es so veranstalten, dass die Truppen nicht ohne Fundament hereinkommen: sonst verfällt das ganze arme Land unter das Joch der Slavery und würde ein grosser Untergang unter Allen vor der Zeit geschehen. Nur in den hiesigen Gegenden befinden sich mehr als drey tausend Türcken, und es kann leicht seyn dass sich mehrere hieher ziehen, indem wir vernommen haben, dass auch der Grösste unsers Ortes (1) mit einer ganzen Mannschaft, welche er bey sich hat, aufbrechen will und nach Buccow kommen; also können sie selbst die Rechnung machen.

Wegen den Lebensmitteln, können wir es nicht loben, oder eine standhafte Auskunft geben, weil zu verschiedenen Malen hier eine sehr grosse Summa zusammengebracht wird und in kurzer Zeit wieder abnimmt. Denn sie wissen gut wie die Türcken damit umgehen, und keine Ordnung halten, indem einer dem andern kein Gehör giebt; welche sich wegen unserer Sünden hier mit uns befinden. Es kommt nun darauf an, wie sich die Ankunft ihrer Truppen ereignen wird: wir können aber doch nicht sagen dass nicht im Vorrath seie.

In Ansehung der Wägen und übrigen nöthigen Viehe ist noch viel geblieben, und wir können in jedem nöthigen Falle alle nöthige Hülfe leisten.

In Betreff der Leute, können wir mit Wahrheit sagen dass genug auf seyn werden, die Türcken helfen zu verjagen, weil Alle so aufgebracht

(1) Vodă Mavrogheni.

sind, dass klein und gross die Waffen ergreifen wird, um die Türken zu vertilgen.

Dieses sind die Nachrichten; welchen allen aller Glauben und Wahrheit zu geben ist; was sie aber noch ferner wissen wollen, können sie von unserm Abgeordneten erfahren,—denn er weiss Alles, und wir haben es ihm auch gezeigt.

Lieber Freund! sie sind ein Christ und haben mit uns gelebt, und hoffen nach Gott dass es bis an ihr Ende sein werden. Wir sind mit aller Zuneigung auf kaiserlicher Seite, und wir thun dieses aus eigenem Triebe, ohne Zwang. Zeigen Sie also hohen Behörden von uns alle Unterthänigkeit und ein sehnliches Verlangen einer glücklichen und baldigen Hieherkunft an, damit sie sich erbarmen und in guter Ordnung dieses arme Land befreyen.

Diese unsere Offenbahrung, welche wir hiemit an Tag legen, bitten wir flehend damit selbe sehr geheim gehalten werde; sonst würden wir ein unglückliches Schlachtopfer werden: wir sind ohnehin wegen unsere Sünden jederzeit mit dem Todte auf der Zunge und dienen immer zwischen dem Schwerde.

Glauben sie sicherlich dass unser Versprechen von ganzem Herzen geschieht: es soll sich offenbar zeigen, dass sich unsere jetzige Zusage in Allem bestätigen wird, wodurch wir uns eben den Grund legen wollen dass wir zu unserm Vortheil die Gnade Sr. Mt. des Kaisers durch die Vermittlung der hohen Obrigkeit und unserer gnädigen Gönner erhalten werden.

Der Allmächtige Gott gebe uns eine glückliche und baldige Zusammenkunft, damit wir uns gesund sehen, und bitten um eine gnädige Antwort auf das baldigste.

Wir verbleiben Ihre gute Freunde

Vistier Thoma.

Vistier Joan de Glava.

Vistier Constandin.

VII.

Biblioteca Academiei Române, document 92/XXXII.

Cerere către «Administrația Romanului», pentru niște moșii din Neamț. «Cinstiți dumv. ispravnicii de Țănutul Niamțului. De vremi că voescă a-și măsură moșiile, nu săntă opritiți, și va merge dumnealui Ioniță treti Logofătă de va măsură și va face și hartă și prescripție de stare locului și de curgere moșăilor, fiindu toți împregiurași față, cu a loră hotarnice; care hartă să să iscăliască și de dumv. și de împregiurași. Iară hotară să nu să pue,

nici să să scoată, cum și stăpânire fieștecăruie să stè nesmintită precum și să află acum, pără în vreme ce să voru așața giudecătōri de a să căuta asămene pricină.

'89, Iuli 20/9.

B. Metzburg.

VIII.

Biblioteca Academiei Române, document 115/XXI.

Cătră Exțălănția Sa ghegeneral baron Ențenbărg.

Înștiințare fac Exțelenții Tale cum că, când eram eu la șvadromu d[o]m-nului Căpitanu Lăscari, căpral, eu încă, după poruncă, m'am fost dus cu șvadromu la bătălia Rămnicului, și, după izbănda noastre, s'a'u întâmplat de am avut și eu o norocirea, de am aflat și eu un lucru foarte scump, adecă niște moaște sfinte, și, aducându-le eu cu mine, au aflat domnu maioru Șerț cum că sânt la mine, au venit domnu maioru Șărț la cuartirul mieu peste Olt, la Chineni, și au luat aceale sfintele moaște, și, luându-le aceale sfintele moaște de la mine, cerând eu și zapis, mi-au dat pentru mai mare adeverință zapis; pe care zapis închizându-l aice, l-am trimis Exțălănții Tale, cu iscălitura domnului maior Șărț, ca să nu zică că umblu cu hicleșug, și, rugându-mă eu de multe ori ca să-m dea îndărăpt, și până acuma nu au dat samă de acel lucru scump, și, fiind tot la domnu maioru Șărț, am văzut că s'a'u dus de aice, și aceae încă am auzit că să duce departe, și, ca să nu rămăi și eu de atăta lucru scump păgubaș, că eu n'aș da nice patru sau cincă sute de lei, mă rog mili și ajutorinți Exțelenții Tale ca să te milostivești a-m fi întru ajutor, să-m poč dobândi aceale sfintele moaște înderept și, după multă ajutorința

Exțelenții Tale, rămăi

Umilit slugă și rob

Lazar Popazu.

Chinen, în 10 Iulie 789.

IX.

Biblioteca Academiei Române, document 3/LXXI.

23 April 1790. «Cătră precinst. domnul administratoril».

Săteni din Porcești (Neamț) fac o plângere pentru pământ.

[Pe dos:] Present d. 4-ten May 1790.

Die Kläger und der H. Beklagte sind auf den 7-ten May alt. Kal. zur Tagessatzung vorgeladen worden. Roman, den 5-ten May 1790.

Erggh. let.

Dum. Gheorghii Vărnava împreună cu jăluitoarii la 7 a lui Maiu calindaru vechi sa va aflați toti la Administrații, ca sa cercetezi pricina.

1790, $\frac{\text{Apr. } 24}{\text{Mai } 5}$, Romanu.

Ergghelet,
Administratoru.

X.

Biblioteca Academiei Române, document 32/XXXV.

2.560. De la c. c. Administrație Romanului.

Cătră dum. Banulu Costandinu Balșu.

Erei Vasăli de iznoavă au mai jăluitu pentru scrisorile moșii sale ce i li-ai luatū dumniata inu tărie, fără dreptate. Deci iată se mai scrie dumitale ca, ori sa dai scrisorile innapoi numitului jăluitoaru, ori sa triimiți raspunsu pentru care pricina nu voești a le întoarce.

Romanu, $\frac{9 \text{ Iulie}}{28 \text{ Iunie}}$ 1790.

Ergghelet m. p.
Administratoru.

De la cc. Administrație Romanului

cătră

cinstitū dumisale Banulu Costandinu Balșu
la Trifești.

(Pecetea neagră știută.)

XI.

Biblioteca Academiei Române, documente 94/I și 95/I (planșa no. 5).

«De la c. c. Administrație Romanului.

Roman, 28/17 Săpt. '790.»

Judecata «răzeșilor de Fedeleșeni» cu Anastasie Scorțescu. «Acestă pricină au mai fostu cercetată de cinstitulū Divanulu Eșulu», la 1785-6; Scorțescu află «mai înnainte de vadiaoa inu pământulu acesta așezată... Pentru aceia această c. Administrații, după cărțile cinstitului Divanu, hotărăște» pentru Scorțescu, «iaru pe răzeșii jăluitoari îi da rămași dinu toată gudecata, neavindū ničo dreptate de protimisă». Iscălește Erggelet (românește). Pecete neagră cu «k. k. Administration in der Moldau».

La 11/31 August, «Ioanu Milo» pîrise pe Scorțescu «cătră cinstita cc. Administrație Romanului», arătând că pe nedrept i s'a făcut și «eczacuții», și cere un termin după «caldr. vechiū». — Copia e autenticată în Noemvrie de «Zagorschi, protocolistū».

XII.

Biblioteca Academiei Române, document 1/LXIX, p. 40.
9 Maiu 1791.

«Ștefanu Rosetū Stolnicū» face cunoscut că a hotărnicit o moșie a lui Neculai Roset biv Vel Spatar, după «cinstită cartia ce. Administrației Romanului». Cartea e din 19 Noemvrie 1790, dela Ergzelet.

XIII.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

Atestatū.

La mâna arătătorului aceștia, dumnealui Costantinū Eliatū, păcumū că la anulū 788, începându-să războiū cu Poarta Otomaničască, aū venitū dumnealui mai susū numitulū și aū primitū slujbă chesaro-crăiască, primindū și jurământulū după regula ostășască, dinū care curge dreaptă datoriia a fi suditū împărătescū, după care, împreună și cu alte obraze, aū slujitū în vremea războiului, împlinindū poruncile ce era' date înapotriva vrășmașilorū împărătești, și după poruncile Comanzi ostășești aū urmatū la Margine, făcândū și înapotrivire cătră vrășmașū,—decī i să dă această adeverință la mână, ca oriunde să fie cunoscutū ca unū suditū împărătescū, și să i să dea toată ocrotirea cuviinčoașă ce să cade la ofițiri împărătești. Și, pentru ca în următorea vreme să aibă îndestulată credință, cu iscălitura noastră ilū întărim. Datū înū Brașov, anulū 790, înū alū 10-lea Dechem.

Mayersheim m. pr.

Gfz.

(Pecete roșie 1.)

XIV.

Biblioteca Academiei Române, document 89/LXII.

(Jalbă) cătră prè-cinstita c. c. Administrație Romanului,
de la Mihalachi Cerchezū Banū.

[Vo.] Präsent. den 22-ten Dezember 1790.

4392.

Wurde dem Romaner Isprawnickamt aufgetragen, die Abgränzung vorzunehmen und hierüber seinen Bericht zu erstatten.

Roman, den 23-ten Dezember 1790.

Ettinger.

(1) In *Acte Diverse*, XX (1772—1843), p. 3, se află diploma, din 24 Fevruarie 1793, a lui Ioan Boian, «boier moldovenesc», făcut locotenent rus la 9 Noemvrie 1792.

Cinstita isprăvnicie Ținutului Romanului să rînduiască oameni cu înțelegere ca să margă la stare locului, și să hotărască parte dum. jăluitoriului, și să o aliagă.

Romanu, 23/12 Dechemvrie 790.

În lipsa dum. svetn. Guberniîi și administratorului.

Ethinger.

XV.

Biblioteca Academiei Române, document 86/XCII.

De la Divanu Banatului Craiovi.

De vreme ce în cursul răzmiriții aceștia, atât cîndu s'au călcatu de volintirii chesaricești, cătu și la eșirea Turciloru ce au fostu încuibafi, cumu și la intrarea armiei, multe stricăcunî și pagube s'au făcutu sfintei și dumnezeesti Episcopii a Răimnicului, sudu Vâlcea, după cumu iaste văzutū și cunoscutū de toți de obște, deci Preasfinția Sa, de Dumnezeu iubitoriulū părintele episcupu Răimnicului, chiriu chiru Filaretu, au făcutu raportu către preacinstitu prezidentu Exelenția Sa domnulū ghinăralū, feldmarșalū laitenantū baronū fonū Enținbergū, rugăndu-se ca să se ajute sfînta episcopie pentru multele stricăcunî și pagube cu vama tîrgului ce să face la Drăgășani sudu Vâlce, moșia sfintei episcopii, păste anū, și poruncindu-i-să de către Exelenția Sa pentru ačasta, și cunoscăndū că iaste cu cale ačastă cerere, să facem cea cu cuvîință urmare,—dreptū aceia fiindcă ačasta nu iaste de stricăcune, și nici nu să pricinuește pagubă Cămării împărătești de cea vamă, că nu este vre unū tîrgū mare, și nici vre o sumă mare de venitū iarășî nu este, ci prea-putinū lucrulū, și, fiindcă sfintei episcopii cu ade-văratū în cursulū aceștii răzmirițe multe pagube i s'au întămplatū, ci cu acestū puținū venitū ce arū putea eși dinū vamă de la acelū tîrgū ce să face păste anu, găsimū că este cu cale să se ajute sfînta episcopie, afară numai fără de oborulū de vite ce s'arū vinde, de la acelea să nu aibă treabă, ci să să caute vama de vameșii cei orănduiți, iarū de la celelalte ce sântū obișnuite a să vămui la acestū tîrgu niciunū amestecū vameșii să nu aibă, ci să fie pă seama sfintei episcopii, căutāndu-să acestū puținū venitū de oamenii sfintei episcopii ce să va orăndui, ca cu acelū puținū venitū să să ajutoreze sfînta episcopie la pagubile ce au avutū, care și la ponturile vānzării slujbei vāmilorū de estimpū s'au arătatū de ačasta către cumpărătorii slujbei aceștia ; ačasta seriemū.

1791, Ghenarū 1.

*Eperiș Căpt., Ștefanū Părșcoveanu, Barbulū Știrb[e] Vor[ni]cū,
Ioanū Glogoveanu Vist., Haralampio (1).*

(1) Cu litere latine.

Dela feldmerșalū laitnantū baronū fonū Entbergū.

Precumū cinstitu Divanu, aflāndu cale ačasta, vāzāndu-sā cā iaste înpreunată cu toată dreptatea și cuviința, amū învoitū și însumi; deci poruncescū să se urmeze întocmai.

Hauptfeld (*sic!*), București,
Febr. 15, 1791.

(Pecetea ghinr.)
Grigorie Merișescu
bivū 3-ti Logf.

Proct. Gheorghe, 3-ti Logf.
za Divanu.

(Copie.)

XVI.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

*Cărțulii venite dela Romanū, Focșani.
Còpiū, leatū 1791.*

Necula suditulū Rusii are înū optū căruți marfă mușcăcască, mărunțișuri felū de felū, care s'au socotitū după fatură 900 ruble; au plătitū vama în-părătească aici cu 27 ruble; merge la București; să aibă pace.

Manolache Căpt., vameșū.

leatū 1791, Maiū 7.

Chiriacū, suditulū Rusii, are înū zece valerī și înū șapte coproce [coropec] blănărie și alte mărunțișuri, faturea 1566 lei, patruzeci plata vama la Romanū, cu patruzeci și șapte lei, bani înpărătești; cărțulia de plata vămii s'au opritū, și s'au datū dela noi ačastă copiie după poruncă, cu care merge la București.

Antiohū Sava.

XVII.

Colecțiunea mea de documente.

Cu frățască dragoste mă închinū dumitali, arhonū treti logofete Dincă.

Pentru slujba căminăritului dinū sudū Vilei amū văzutū răspunsulū ce-mi faci dumneata că mai josū de 300 lei nu-ți dă mīna a mi-lū da; ci, fiind[că] amū apucatū de amū vorbitū cu omulū acela, îmi este rușine să mă lasū, măcarū și patru sute de lei să dau. Așa darū îmi caută a-lū priimi după cumū d-ta scrii. Iar, de vei vrea d-ta să-mi lași mai josū, ačasta va fi bună-voința dumitali; numai trimite-mi cartea d-tali, și voi număra banii: numai acumū mai înū grabă să mi să trimiță, fiindcă să grăbește omulū să plece. Și săntū alū d-tale ca unū frate.

1791, Ghenarū 10.

Benedictj L., Secretarius (?).

Cu frățască plecăciune,

Dragostea, prieteșugul și firească bunătatea Mării Tale mă îndatoriază, nu numai să mă păgubesc, ci și jărtvă să-mi faci Mării Tale; și eu, cu toate că vre un câștig nu caut, numai să nu păgubesc, dar Măria Ta trimite-mi taleri 290, și cartea veți lua de la dumnealui 3 logofăt Gheorghită, fiindcă nu mi le-ați mai dat, și poftesc milostivul Dumnezău să trimită Mării Tale, măcar cel puțin 700 câștig. Rămii gata slugă.

1791, Ghenar 10.

Costandin Dimiu (?).

(Pe o foaie lipită aici:)

Fiindcă, în câtă vreme am fost eu la București, astă toamnă, bani de ugeretu poștelor s'au fost strîns de d-lui Leopolt Benedicti; de care făcîndu socotală, s'au găsit taleri 47, bani 60, adică 47, bani 60, pe cari bani i-am priimit și am dat aastă adeverință spre încredințare.

91, Mart 21.

Velu Spat.

XVIII.

Biblioteca Academiei Române, document 6/LXXI.

Cătră prè-cinstiț Divanul Cnejii Moldovi.

Cinei răzeși din satul Bahna, otu Ținutul Niamțului, anume Ioan monah, erei Gheorghie, Efrem diiacon, erei Ioan și Ștefan Păduri, prin jaloaba ă-a dat aice, ceru ca să li se întoarcă scrisorile lor pe părțile din moșie Secuenii, care s'au oprit de dum. Ilie Catargiu, fiind atunce Vorc. de aprozi la Divan, în vreme Domniei Domnului Alexandru Ioan Mavrocordatu, avînd numiți de sus atunce gudecată cu dum. Costandin Vîrnăv. Cinst. Divan este poftit ca se binevoiască a porunci la locul cuviințos, ca să se întoarcă scrisorile jăluitoilor ca pe un lucru al lor, ce acum îi chiamă înapoi.

Romanu, 16/5 Fevruar 791.

Erggelet,
administratoru.

XIX.

Biblioteca Academiei Române, document 142/LXXV (planșa no. 4).

București, 3 Aprilie 1791.

Hotărîre în procesul unei Bucureștence. Iscălesc: Mittrowsky mp., 'O 'Pι-νίκου Φιλάρετος, *Dim. Ban, Scarlat Vist., Radu Lăc., Cost. Creș., Ștef. Fălç., Cst. Păh. Ct. Fălç. Vist.*

Merkelius m. p.

3-ti Log.

Trecut în condică.

(Pe cealaltă foaie:)

Weil der Beklagter nach Verlauf der 4 Jahren für die bekante Weinberge den Betrag zurückzuzahlen kein Recht hat, so wird der Ilinka der Besitz derselben hiemit bestattiget.

XX.

Biblioteca Academiei Române, document 8/LXXI.

De la cc. Administrația Romanului către dum. Medr.
Constandinū Vîrnavū.

După răspunsul ce dă cinst. Divanū Eșului asupra jalobei lui Ionū monahū, erei Gheorghie și cielanți răzeși dinū satulū Bahna, otū Ținutulū Neamțului, li s'au poroncitu ca să nu mai vie aice la Administrații cu arătari pentru acē pricină, căci nu vorū fi ascultați, fiindcă scrisorile lor cu gudecată li s'au luatu dinū mîna, și s'au datū înū mîna dumi, și, ca să poți întimpina mai cu lesnire la v'o arătare după vremi a lorū, iată ți să triimite o copii de pe carte, răspunsul cinstitului Divanū, încredințată.

Rom[anū], $\frac{20}{9}$ April 791.

Erggelet,
administratorū.

XXI.

Biblioteca Academiei Române, document 50/LXXX.

De la c.c. Administrație Romanului.

S'au datū această carte de volnicie acestor slugi, anumi Ștefanū Beldimanū, Gheorghie Buganū, triimiși de către dum. Banū Ștefănachi Sturza ca să caute doi Țigani ē-au fugitu de la casa dumisali, anumi Neculai și Marie, prinū a cărie puteri numiții triimiși să poată rîdica pe acei Țigani, orū unde i-arū găsi și să-i ducă la urma lorū, iarū, dacă s'a împotrivi cineva a nu-i da, arătîndū că aū vre o dreptate asupra lorū, atunce triimite să-i cei pe Țigani prinū gudecată.

Romanū, $\frac{4}{23}$ Iulie
Iunie 791.

Erggelet m. p.
administratorū
(Pecetea cunoscută, cu roșu.)

XXII.

Biblioteca Academiei Române, document 85/LXXV.

«Către luminatulū și marile Divanū alū Prințipatului Țării-Rumănești prea-plecată jalbă», de la «moșneni mazăli dinū sudū Buzăū».

La 4 Iulie 1791 se dă în seama episcopului de Buzău. Îscălește «Mayersheim Gfz., în locul lui Mitrowski. Apoi 'Ο 'Ριμνίκου Φιλάρετος.

Al doilea rând: Scarlatu Vist., Rd. Le., Cosd. Creț., Ioanū Logft., Stefan Fălc. (1).

Jos: bivū Velū Sărd.

XXIII.

Biblioteca Academiei Române, document 126/LIV.

Statschii Sovetnic și întâi-șăzătorū la Divanū, Sărghie Lazarovicī Lașcarevū.

Fiindū-că prè-strălucitulū cnezū (2) va să purciagă de aicea, dinū Huși, și pe drumulū Prutulū să margă la Iași, pentru aceia darū să poroncește dumv., ispravnicī la Țănutulū Fălciiului, și dum. ispravnicī de Țănutu Eșii, voi, căpt. de pe la poște, voi, vornicī și lăcuiitori de pinū sate, ca să căutați și pentru podurile ce vorū fi străcate, și, pe unde vorū trebui făcute de iznoavă, să să ri[di]ce îndată și să să facă, cumū și drumurile și tăurile să să tocmască și să să astupe, și iată, spre săvărșire aceștii poronci, s'aū pornitū de aicea pe Logf. Gheorghii, carile să margă pe la toate drumurile și, oriunde va trebui podū făcutū, saū drumū tocmitū, să scoată oameni de pinū sati, orī poști, de vorū fi, orī scutelnicī, saū orī a cui, și numai de cătū poronca să săvărșască. Căci carele nu să va supune poronciū, să va pedepsi.

Sărghi Lașcarevū.

(Pecete cu vultur, roșie.)

1791, Avt. 21, Huși.

La 2 Septemvrie 1791 se dau scutiri lui «Ioannū sinū Vasile Stamatīnū, tălmaču alū Divanulū Cnejiēi aceștie» (136/LIX).

XXIV.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

Dass die Gebrüder Missir, Kaufleute von Roman, in der Moldau, während der ganzen Zeit als die fünf Distrikte der Moldau in dem kaiserl.-königl. Besitz waren, das kaiserl.-königl. Militär mit Schlachtvieh versehen, die Gefälle bei denen Versteigerungen zum merklichen Nutzen des allerhöchsten Aerariums emporgebracht und denen kaiserl.-königl. Herren Generalen, sowohl als anderen Staatsdieneren in ihren Häusern Unterkunft gegeben, endlich aber sich die allgemeine Achtung und Zufriedenheit erworben haben,

(1) V. mai sus, p. 260, No. XIX.

(2) Potemchin.

wird denenselben auf ihr geziemenden Ansuchen anmit bezeuget. So geschehen zu Roman in der Moldau, den 23-ten September 1791.

Johan Fidel Erggelet,

kk. wirklicher galizischer
Gubernialrath und Administrator der
fünf Distrikten von der Moldau
(pecete roșie, fără semne.)

XXV.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

București, 17 Octomvrie 1791. «Theodosius Constantin,... k. k. Kauf- und Handelsman und Contribuent zu Hermanstadt», se face garant «für die Person des k. k. Volontair-Capitains Panajott», pe două luni.

(Pecete cu ș. A. K. S.)

XXVI.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

Verzeichniss der Sachen die der Dieb, ein Sluschitor des Herren Aga, den 17-ten Novemb. 791, in der Nacht, aus dem Hause der verwittibten Frau Catharina Saprowitz gestohlen hat.

XXVII.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

De la silihtarulū alū Mării Sale Saraschierulū Brăilii către dumnealū domnulū prietenulū nostru consololū de București, alū dovletulū chesar[icescū], cu prietenască dragoste.

(Pecete turcească.)

De la silihtarulū Mării Sale Sarascherulū Brăilii către dumnealū prietenulū nostru consulū de București alū dovletulū chesar[icescū], să fii dumneata sănătosū.

Prietenască scrisoare către dum[nea]ta nu este de alta fără cătū înștiințezū pe dumneata, fiindu-că trimetemū aceste doă robe către dumneata, dinū roghii care aū... înū vreme oștirilorū, ca să le trimeți dumneata earū la loculū lorū. De ačasta înștiințezū pe dumneata, și săntū

Mart 29, 1792.

Alū dumitale bunū prietenū:

*Alū-Aga i silihtarū
alū Mării Sale Sarascherū
Brăilei.*

Dela silihtarulu Sarascherulü Brăilii către dumnealü consolosü a devletulü nemțescu care să află la București, cu prietenască dragoste.

(Semnătură turcească.)

De către silihtarulü Mării Sale Saraschierulü Brăilei către dumnealü consolulü alü dovletulü Nemțilorü și alü nostru bunü prietenü, către dumnealü; să fii dumneta sănătosü. Înștiințezü pe dumneata fiindu-că trimete Măriea Sa Pașa doă robe nemțoice către dumneata cu unü omu de Curta Mării Sale, anume Huseinü-Aga. De ačasta venindu acole, și să ne face teslimü înü mână dumitale. Poftimü pe dumneata să avemü curatü răspunsulü dumitale. De ačasta poftescü pe dumneta, și săntü... (*sic*).

Mart 18, 1792.

XXVIII.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

20 Iunie 1792. «Costandinü Cămpineanu» dă zăpis «la mână doftorului Adamü Ulricü» pentru 200 de lei.

XXIX.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

Sibiu, 31 Iulie 1793.

«Demeter Marco, oriental. Dollmetsch», cere «Escelenței Sale» ca, «eingedenk jener in Sistow mir erwiesenen hohen Gnade und Versprechens, mir zu Betreibung meiner bei dem Fürsten Brancován austehenden Geldern einen Ferman gnädigst erwirken zu wollen».

XXX.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

1793. «Alessandro Geroparo, cittadino veneto», arată «come che il signor Zuppa di Eustachio morì nel tempo del pringippe Maurogeni, [e] furono confiscati dal medesimo Maurogeni tutti gli suoi effetti che si trovarono».

XXXI.

Biblioteca Academiei Române, Arhiva Merkelius.

Unü sipetü închisü și pecetluitü cu pecetea răposatului Mitropolitulü Cosma, ce aü fostü trimisü înü Brașovü prinü Pantazi Dimancea, înü păstrare la răposatulü Ghioca neguțătoru dinü Brașovü, aducându-se acumü din

năuntru, avându pecetea răposatului la verigă întreagă, și de-asupra cămășii sipetului peste legătură pecetea vămii Brașovului și alte trei peceti streine, l-amü priimitü înü măinile noastre prinü mäna dumisale sinior Marchelü, agentulü chesaricescü, tăindü pecețile : cele de-asupra le-aü opritü la dumnealü ; pentru care dămü ačastă adeverință a noastră.

1793, Noem. 7, București.

Dositheü alü Ug[rovlahieï].

Costandinü Ghica Velü Logft.

Μαρίνος βανάχ. Οδύρ., μάρτυς (1).

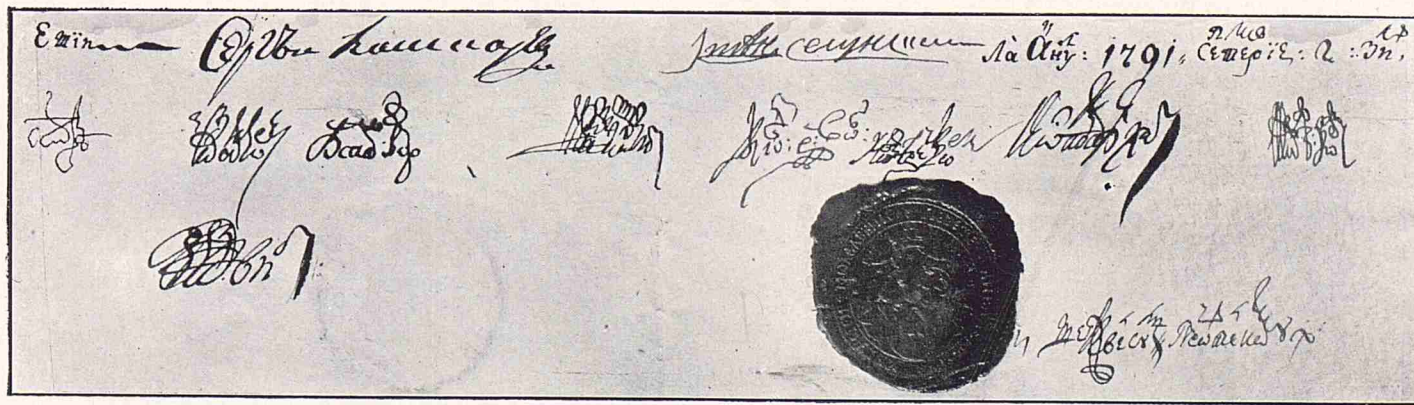
(Trei peceti tăiate: una a Vămii brașovene.)

(1) «Marin vătaful Mitropoliei Ungrovlahiei, mart.»

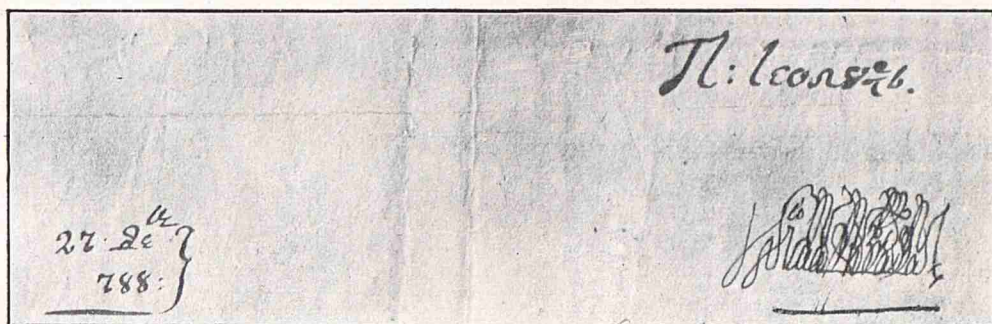
С Аптеко за екстра. 1787: № 13

М. С. С. М. С. С. М. С. С. М. С. С.

Iscălituri pe scrisoarea moldovenească despre bejenia din 1787 (mai sus pp. 252—3, no. III).

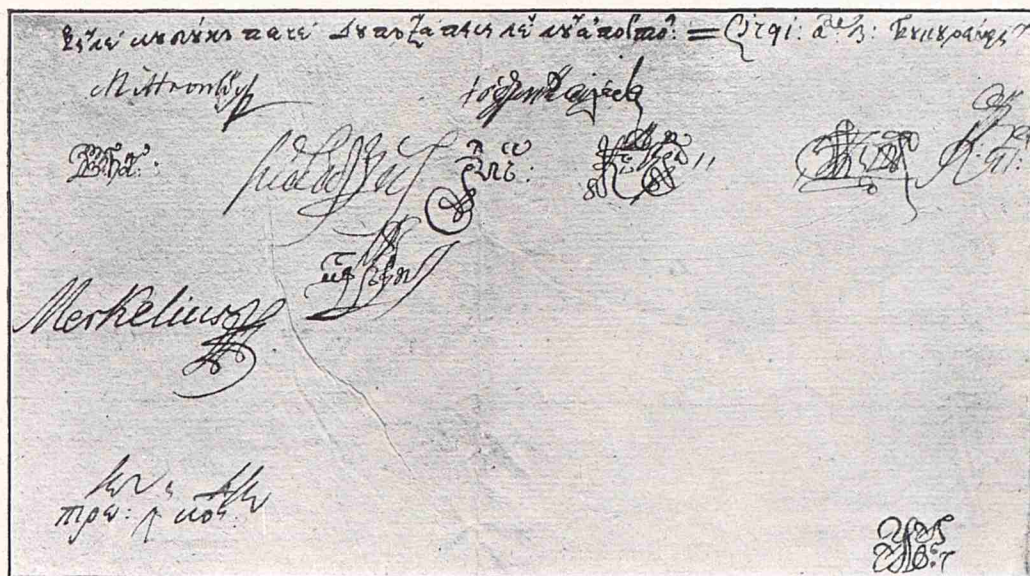

Iscăliturile membrilor Divanului din Iași, cu Serghie Lașcarev, fostul consul rusesc, în frunte.

27. Dec. 1788. }
P. Coburg.

Iscălitura românească a principelui de Koburg (sus la dreapta „P. Coburgü“).

Handwritten text and signatures, including names like Merkeliusoff and others.

Iscăliturile membrilor din 1791 ai Divanului muntean (v. p. 260, no. XVIII).

Analele Academiei Române.

L. B.

	Cronica Bohotinului, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
	Noțiunea valorii în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
	Din Nichita Acominatos Honiatul, traducere a părților privitoare la Istoria Asanizilor, cu introducere și index, de <i>Gheorghe Murmu</i>	1,20
	Note genealogice și biografice despre familiile Buhuș și Rosetti, foști proprietari ai moșiei Bohotinul, de <i>Radu Rosetti</i>	—,40
	Câteva manuscrise și documente din țară și străinătate relative la istoria Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—,30
	Cauzalitatea în succesiune, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,50
	Originile partidului național în România, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Tom. XXIX.	— Desbaterile Academiei în 1906—7	6.—
•	XXIX.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	8.—
	Cronica Vascanilor (Județul Suceava), de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
	Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova, de <i>Radu Rosetti</i>	—,70
	Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797: călătoria lui Barbu Știrbei în apus, de <i>N. Iorga</i>	—,20
	Congresul pentru Proprietatea literară și artistică, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
	Câteva fărâme din corespondența lui Alexandru Vodă Ghica, Domn și Caimacam al Terii-Românești, de <i>N. Iorga</i>	—,20
	Congresul sociologic din Londra și organizarea militară a școalelor în România, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
	Despre censura în Moldova. I. Inițierea cenzurii de guvernul provizor rus și funcționarea ei sub acel regim, 1828—1834, de <i>Radu Rosetti</i>	—,40
	— II. Censura sub Mihail Sturdza, 1834—1849, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
	— III. Censura cărților evreiești în Moldova sub domniile regulamentare, de <i>Radu Rosetti</i>	—,60
	Neconstituții în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
	Evoluția în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,30
	Tradiția istorică în chestiunea originilor române, de <i>Dimitre Onciul</i>	—,20
	Două Zamfire, domnițe române din secolul XVI, trecute în Transilvania, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,30
	Câteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale Cnejiilor și boierilor moldoveni în secolii XIV și XV, de <i>I. Bogdan</i>	—,30
	Contribuții la istoria Moldovei între anii 1448—1458, de <i>I. Bogdan</i>	—,30
	Evangheliile dela Homor și Voroneț din 1473 și 1550, de <i>I. Bogdan</i>	1.—
•	XXX.—Desbaterile Academiei în 1907—8	5.—
•	XXX.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	6.—
	Despre censura în Moldova. IV. Censura sub Grigorie Ghica și desființarea ei, de <i>Radu Rosetti</i>	1.—
	Cetatea Neamțului dela podul Dâmboviței în Muscel, de <i>I. Pușcariu</i>	—,20
	Notiță despre monetele lui Petru Mușat, de <i>Nicolae Docan</i>	1.—
	Lupta între Drăculești și Dănești, de <i>A. D. Xenopol</i>	1.—
	Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian), de <i>Const. Giurescu</i>	—,40
	Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei, de <i>I. Bogdan</i>	1.—
	Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV, de <i>I. Bogdan</i>	1.—
	Indice alfabetic al volumelor din <i>Anale</i> pentru 1898—1908	2.—
Tom. XXXI.	— Desbaterile Academiei în 1908—9	5.—
•	XXXI.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	10.—
	Patruzeii și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de <i>D. Sturdza</i>	—,20
	Un proces de sacrilegiu la 1836 în Moldova, de <i>Radu Rosetti</i>	—,50
	Letopisețul lui Azarie, de <i>I. Bogdan</i>	1,60
	Cum se căutau moșiile în Moldova la începutul veacului XIX. Condica de răfueală a Hatmanului Răduceanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
	Originile asiro-chaldeene ale greutăților romane, de <i>Mihail C. Sufu</i>	—,20
	Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela 1806—1812. I. Cauzele războiului. Inceputul ocupației, de <i>Radu Rosetti</i>	2.—
	Negru Vodă și epoca lui, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50
	Criminalitatea în România, după ultimele publicațiuni statistice, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,30
	Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. II. Negocierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807—1812. Amănunte relative la ambele țeri, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
	Unioniști și separatiști, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,50
•	XXXII.—Desbaterile Academiei în 1909—1910	5.—

Analele Academiei Române

	L. B.
<i>Tom. XXXII. — Memoriile Secțiunii Istorice</i>	14,—
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine I, 1700—1750, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812 III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de <i>Radu Rosetti</i>	2,—
Despre elementele cronologice în documentele românești, de <i>N. Docan</i>	—,50
Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,60
Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de <i>N. Docan</i>	1,20
Știri despre veacul al XVII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
Marele spătar Ilie Țifescu și omorirea lui Miron și Velîșco Costin, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,50
Luptele dela Ogratin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septembrie 1602 (7111), de <i>General P. V. Năsturel</i>	—,50
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1858, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
Din amintirea unui boier moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, Dimitrie Ghișescu, 1814—1878, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,70
«Doamna lui Ieremia Vodă», de <i>N. Iorga</i>	1,—
Sociologia și socialismul, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Despre metoda în științe și în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Țara Severinului sau Oltenia, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50
» XXXIII.—Desbaterile Academiei în 1910—1911 (<i>Sub presă</i>)	
» XXXIII.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i> (<i>Sub presă</i>)	
Francisc Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale ungu-rești și României, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Două documente privitoare la Revolta boierilor din țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de <i>N. Iorga</i>	1,—
Câteva note despre cronicele și tradiția noastră istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Răscoala Seimenilor în potriiva lui Mateiu Basarab, de <i>N. Iorga</i>	—,30